

A. 890.

I 2899
A. 890

Teised Kodused jutud.

75 lugu omamaa vanast ajast.

Trükki toimetatud

M. J. Eisen'i rahwakuule kogust.

Tallinnas, 1897.

Trükitud G. Pihtla kulus.

I 2899.

Teised

Kodused jutud.

75 lugu omamaa wanast ajast.

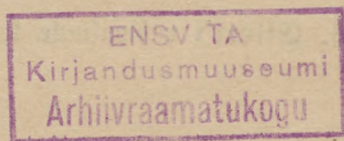
Trükki toimetatud

A. J. Eiseri rahwalelu kogust.

Tallinnas, 1897.

Trükitud G. Pihtlase kuluga.

Дозволено Цензурою. — Юрьевъ, 12-го Мая 1897 г.

22223

1.

Kalewipoeg Turje teldris.

J. Abrelbal Kuusalust.

Kuusalu rannas Turje teldris olnud muiste wanapagana korts. Raks ilusat tütarlast müünud seal wiina. See wiin tõmmanud noori mehi tarja kaupa ligi. Need neiud polnud muud kui wanajätise orjad.

Turje teldri kortsis olnud ka wäga häid lihakoosid walmis. Need olnud nende inimeste lihast tehtud, keda neiud oma tööku saanud. Wiin jälle pole midagi muud olnud kui wesi, mis neiud aga jookjate filmas wiinaks moondanud.

Korra tulnud Kalewipoeg Soomest, kaks-teistkümmend tosinat saelaudu seljas. Wanapagana neiud kutsunud Kalewipoegagi Turje teldrisse. Kalewipoeg läinud.

Neiud jootnud Turje teldris aga Kalewipoja üsna joobnuks. Tüti aja pärast hakanud Kalewipoeg joobnud peaga edasi Peipsi poole minema.

Wanasorts artwanud: Kalewipoeg joobnud, nüüd paras aeg taft jagu saada. Wanasorts Kalewipoja kallale.

Kalewipoeg laudadega sortsi tagasi tõrjuma. Annud itka lapiti. Laud pooleks, ei lasu midagi. Viimaks hüüdnud siil pöödsast: „Põigiti! Põigiti!”

Kohe hakanud Kalewipoeg põigiti laudadega wanapoissi peksma. Seda wiisi kihutanud Kalewipoeg wana sortsi minema.

Tänu palgaks annud Kalewipoeg siilile tüki kasukat.

See koht, kus joobnud Kalewipoeg siili õpetuse peale wanast poisist jägu sai, kannab praegu veel siili-tõrwe nime.

2.

Kalewipoja hobune.

M. Luu Raatwerest.

Kalewipoeg tahtnud enesele hoosti saada. Ei leidnud kusagiltki nii tugewat hoost, kes teda oleks kannud.

Korra saanud Kalewipoeg ühe Hiiumaa mehega kokku. Sell olnud hea, tugew hobune.

Kalewipoeg pannud kää hobuse turja peale, et kas hobune teda ka kanda jõuab. Nii pea kui Kalewipoeg kää hobuse turja peale pannud, langes nud hobune põlwele.

Kalewipoeg ütles: „Ei see loom mind kanda jõua! See wajub ju kää all põlwile!”

Hiiumaalt läinud Kalewipoeg Saaremaale vaatama, kas ehk sealt hoosti ei leia. Saaremaa läinud Kalewipoeg ühest nurgast teise läbi, aga ei leidnud parajat hoost kusagiltki.

Baha meelega tulnud Kalewipoeg Saaremaalt suurele maale.

Suurel maal saanud Kalewipoeg ühe mehega tokku. See teadnud ütelda, et wanapaganal põrgus tugew hobune olla ja see wiist Kalewipoega jõuda tanda.

Mehe jutu peale läinud Kalewipoeg põrgu vaatama, kas wanapaganal tõesti jäärane loom on.

Wanapaganal olnud tõeste tugew hobune. Kui Kalewipoeg selga istunud, siis löönud hobune seljast aga natuke nõtku.

Wanagagan ei tahtnud hästi seda hoost ära müüa. Aga et Kalewipoeg hobuse eest head hinda pakkunud, müünud wanapagan wiimaks hobuse Kalewipojale.

Kalewipoeg läinud kohe lündma. Tahtnud näha, kas loom ka atra ostab wedada. Rännud: teise käega hoidnud atra ja ajanud hoost, teise käega aga noppinud tõrwalt tuusla ülesse, just nagu oleksiwad need kapsa taimed olnud. Kalewipoja aetud waod olnud just nagu mäed.

Jutustanud August Susi Kuristast, 24 a. wana.

3.

Kalewipoja wagu.

J. Rootslane Wõnnust.

Wõnnu kihelkonnast läheb üks org R a m b j a kihelkonna piirini. See org sündinud seda wiisi: Kalewipoeg tahtnud jõe kända. Rambja

tiheltonda jõudes murdunud ta ader katki. Seda wiisi jäenud jõe tegemine pooleli.

Praegu jookseb oru põhjas wäike ojakene. Mõnest kohast on org laiem. Niisugusel kohal lõõnud Kalewipoeg hoost piitsaga. Hobune karunud edasi. Seda wiisi sündinud laiemaad kohad.

4.

Kalewipoeg heinamaal.

J. Silienbach Kuremäelt.

Kalewipoeg juhtunud tühja kõhuga heina ajal Kuremäe ümberkaudu waese lesenaise juurde ja palunud süüa.

Naene ütelnud: „Sa sööksid mu söögi tagawara natukesel kõig ära! Kellega ma siis ise heina teeksin!“

Kalewipoeg ütelnud: „Anna aga julgesti! Selle eest tahan sulle ka kõhutäie wäärilist tööd teha!“

Lesknaene annud.

Kalewipoeg pannud kõig ta söögi moona nahka.

Siis läinud heinamaale. Pole aga mitte üksi kõig heina natukesel ajaga maha niitnud, waid ka kõig puud, põõsad, kännud ja mättad filedaks teinud. *)

Anton Reisbergi suust Kuremäelt.

*) Niitmise kohta ligimalt määrata ei teadnud jutukesel kõneleja.

5.

Kalewipoisi jäljed.

J. Prooses Drust.

Kalewipoisil*) olnud wasta meelt, et Haapsalu sse loss ehitatud. Seda lossi tahtnud ta ära purustada. Wõtnud suure kiwi ja sihtinud Webrast Patata mäelt otsekohe torni pihta (ligi 15 wersta Haapsalust kaugel üle mere.

Wisates libisenud teine jalg libeda maa peal.

Sellepärast ei läinud kiwi märki, waid kufunud poole wahe peale maha, nimelt Wõnnu saarele. Wõnnu saare kiwi on tõesti suur mürakas, oma 3 sülba kõrge, ligi 5 sülba pikk ja paar sülba lai, otstast on üks jagu maha kufunud, seisab all maas.

Kalewipois on läinud pärast kiwi waatama. Tulnud südame täiega sammudes. Need sammud on praegu weel selgesti kiwide peal näha: üks Waulsi mäel, teine Tuulasmäel, kolmas Wastelõugu mäel, neljas Rahewa külas. Need jäljed on kõik otse rias, kõikide wahet ühe palju, ligi werst maad. Nii on siis Kalewipoisi samm wersta pikkune olnud.

Kalewi poisi jälgede kiwide juures käis wana rahwas ohwerdama ja sügelesi laotamas.

*) Kalewipois, ei Kalewipoeg, üleskirjutuses.

6.

Kuremägi ja Kontsu järv.

J. Silienbach Kuremäelt.

Kuremäest 2—3 wersta homiku poole metsa taga soos Illuka ja Kurtna mõisa piiril on Kontsu järv.

Kuremägi sünnib kuu ja suuruse poolest Kontsu järwega nii hästi ühte, et mägi kummuli järwe sisse mahuks ja järwe täidaks.

Järv on kahejaoline: „suur järv“ ja „peen järv,“ mis kitsa kaela läbi ühendatud. Seba kaela kohta arwatakse mäel wana kiriku ja uue koolimaja juures olewat. „Peene järwe“ jagu läheb sealt Gulu weste poole, kuna „suure järwe“ osa päris Kuremägi on.

Kalewipoeg on Kuremäe teinud. Muu, kust Kalewipoeg selle jao maad wälja wõttis. kogus wesi ja see wesi ongi Kontsu järv.

7.

Kalewipoja surm.

J. Silienbach Kuremäelt.

I.

Sseenele tehtud Kuremäe peal puhanud torra Kalewipoeg. Wana kiriku taga on põline tamm ja tamme tüwi juures weel wanem känd. Selle kändu peal olnud magaja pea.

Magamise ajal tulnud waenlased peale ja raiunud ta mõlemad jalad põlwist saadil maha*)

Nende poolte jalgadega, põlwekondi otste peal läinud Kalewipoeg weel Riwinõmme. Seal joosnud ta warest juba kuitaks ja surnud sinna.

Kalewipoeg olnud nii pikk, et ehk küll jalad põlwist saadil lühendatud, mets talle siiski õladest saadil ulatanud. Kalewipoja pea paistnud üle Riwinõmme metja, kui Kalewipoeg Kuremäelt läinud.

Kalewipoja mahamatmisest ei teata midagi rääkida.

II.

(Teisind).

Kalewipoeg kannud laudu üle Peipsi järwe. Waenlased tulnud wasta. Kalewipoeg laudadega wasta wirutama. Et aga lapiti laudadega sõdinud, petanud lauad puruks, ilma et waenlastest wõitu oled saanud.

Üks ainus laud olnud weel järel, kui siil pöödsast õpetanud, et serwi lauda tarwis lüüa. Kalewipoeg teinud nii ja saanud sedawiisi wõidu.

Kalewipoeg hea nõuu andjat pöödsast wälja tutsuma. Ei see julge tulla, ütleb, et alasti. Kalewipoeg tistunud oma kuue wõdi kasuka hõlma küllest tüki ja wisanud siilile pöödsasse. Niisugune nagu siili offaline nahk pidi ka Kalewipoja teha late olema.

*) Kes need waenlased olnud, ei teata; ühe Jõhwist saadud teisindi järele Saksased.

Selle waewa ja pahanduse peale läinud Kalewipoeg Kuremäe alla Lähtepää kõrtsi ja pistnud seal waaditäie wiina mokka. Siis heitnud purjetamise wäsimuse peale Kuremäele puhkama.

Varsti aga olnud waritsejad waenlased seal, wõtnud magaja Kalewipoja oma mõõga ja raiunud sellega ta jalad põlwist saadik maha.

Põlwe otste peal läinud Kalewipoeg weel Ritwinõmme. Sinna ta surinud. Seal on ta haud.

8.

Kalewipoja haud.

J. Silienbach Kuremäelt.

Kalewipoja haud on wersta 6 Kuremäelt umbes lõuna poole Ritwinõmme metsas Bagari mõisa maa peal. Ritwinõmmes läheb suwine heinamaal käimise tee paremat kätt (Kuremäe poolt minna) Wastnarwa suurelt teelt metsa, peaaegu otsekohe lõuna poole, kuna suur tee wäha homiku poole kaldub. Umbes $\frac{1}{2}$ wersta suure tee pealt seba rada mööda on Kalewipoja hauani.

Haud on pikuti homikupoolsel tee kaldal, ots põhja, teine lõuna poole. Haua künkal on kraaw ümber, mis aja jooksul juba umbe kaswanud, weel waetwalt jalg maad sügaw. Kraaw künka ümber, nõnda siis ka künkas ise, on pitergune-ümmergune, nulli kujukiline, sammu 45—50 tseft kraawi põhja mööda ümberkaudu mööta. Künka kõrgus jalga 4, põhjapoolt otsast kõrgem, lõuna poolt

mabalam. Rünka pikkus harja pealt umbes 7 sülba. Põigiti üle rünka on künkas pealt ümarmaril wõi kuhjas, paar sülba ehk enamgi pealt lai.

Rünka peal ja kraawis kasvab 10—20 aastane kuuse, männa ja lepa padril, nii et teerada mööda põhja poolt minnes teadmata inimene ilma midagi tähele panemata wõib mööda minna, ehk küll tee otsekõhe kraawi kallast mööda läib. Üksi lõunepoolne ots on peaaegu lage. Rünka peal ja kraawis on umbes 75—150 aastaste maha raiutud mändade weel mädanemata tännud.

Mõne aasta eest on künkast kaewata lastud.*) Mõlemad kaewatud augud rünka sees, teine teise rünka otja ligi, on weel lahti, üle 4 jala sügawad. Mufude kaldal ja põhjal pole midagi muud näha kui õhukesse mulla torra all selge liiw ja puu juured nagu mujalgi.

Näitab, et sealt midagi ei ole leitud ega enam leida loodetud.

Selle rünka all puhata Kalewipoeg oma wiimast und. Hauas olla Kalewipoja kaasas ka ta suur warandus, nimelt matisuurune kulduur ja 3 tündrit kulda. Küllap seda warandust ihaldab iga inimene kätte saada ja on mõned seda püüdnudki wälja kaewata, aga need kõik on seda eluga pidanud maksma. Nad on kõhe haigeks jäänud ja warsti ära surunud.

Kemu-Saanist räägitakse, et ta on kaewanud

*) Kaewada lastja professor Wiskowatow Tartust.

ja kaewades Kalewipoja küllelugu leidnud, suur nagu pool Wene looka. Ei ole mees enam õõse magada saanud: aetud ülesse ja tästud lugu oma paiga peale panna.

Mees õnnetu, juba päris haige, läinud, täinud weel läbi häda järgmisel päewal küllelugu maha matmas, aga haigus läinud sellegi poolest itta rängemaks ja paari päewa pärast on Jaan tõrward pea alla pannud.

Enne kastwastwad haua peal suured puud. Mõis lastnud need maha raiuda. Raiujad mehed on aga kõik haigeks jäänud ja selle peale kogu siit ilmast ära lahkunud.

9.

Kuusalu kiriku ehitamine.

J. Kebane Kuusalust.

Kristiusu toomise ajal tahtnud üks meister Laurits kirikut ehitada. Mõimus olnud sell ajal weel paganate käes, sellespärast olnud töö wäga raske.

Wiimaks saanud kirik siiski walmis. Paganad tahtnud kirikut aga oma ebajumalate kojaks teha. Sellega ei olnud Laurits rahul. Tülitsenud tüti aega. Paganad lubanud wiimaks kiriku kirikuts jätta, kui Laurits ennast ära laskeb põletada. Lootnud, et Laurits seda ei tee.

Laurits lastnud ennast hea meelega ära põletada, et kirik kirikuts jääks. Lauritsa põletamine

sündinud umbes pool wersta kirikust eemal Kuusalu küla väljal suure laia kiwi peal. Kiwi on seal praegu alles ja sinna sisse on iseäralikud märgid lõigatud.

Lauritsa tuhk wiidud Rooma ja maetud sinna maha. Põletamine sündinud Lauritsa päeval. Sest saadi pühitsetataks Lauritse päewa. Lauritsa põletamisest saadi saanud kirik nime Lauritse kirik. Nii hüütakse praegu weel kirikut tihti. Alles hiljemal ajal hakatud kirikut Kuusalu kirikuts hüüdma.

Paganad wihastanud kiriku peale. Pannud kirikule wande peale: „kui Lauritse päeval seitse wenda mustedõrwi ruunadega kirikusse sõidawad, wajub kirik kõige täiega maa alla, ainult liputwarba ots jääb välja ja sest liputwarda otsast kostab iga uue aasta õhtu tulla ääl ülesse!“

10.

Põide ja Walljala kiriku ehitus.

D. Kõrw Saaremaalt.

Põide ja Walljala kiriku olla mungad ehitanud. Isa ehitanud Põidel, poeg aga Walljalas. Ühel ajal hakanud nad ehitama ja pidanud ühel ajal ta walmis saama.

Mõlemad tarwitanud ühte ja sedasama wafarat. Kui ühel wafarat tarwis olnud, küsinud ta teise läest. See wisanud wafara teisele. Nõnda,

loopinud nad kõige kiriku ehitamise aja wärsinat ebasi, tagasi.

Isa saanud oma kirikuga Pöidel enne walmis tui poeg. Läänud poja kirikut waatama. Pojal pole weel täiesti walmis olnud.

Selle üle wihasstanud isa nii et tahtnud poja kiriku ümber lükata. Poeg saanud ometi ise teisest küljest wasta hoida. Seda wiisi ei saanud isa ümber lükata. Torn läinud siiski wiltu ja on praegugi weel ühe nurga peal.

11.

Halliste kiriku juhtumised.

H. Pöder Wiljandist.

Wanasti wajunud Halliste kirik rahwaga ühes maa alla. Kui uue kiriku jaoks hakatud materjali totku wedama, tõusnud maa sisse wajunud kiriku torn jälle nähtawale. Hall linn laulnud seal torni otsas ikka: „Hallist! Hallist! Hallist!”

Kirik tõusnud ikka kõrgemale maa seest. Mehed jätanud seda nähes uue kiriku ehitamise seisma. Hakanud wana tõusmist ootama, aga see ei tõsnud enam.

Ühel päewal ütelnud aga ääl meestele: „Koputage ehk tehke, nagu tahaksite maa seest kirikut kufagilt parandada, siis tõuseb ta ruttu ülesse!”

Mehed teinud teisel päewal nii. Su kolme päewa pärast olnud kirik täiesti maa peal. Minult tell puudunud tornis.

Karjased leidnud ühel päeval tella kiriku lähedalt
vajast ja tellaga ühes ka kuldse härja-ikke.

Mõisaherra võtnud kuldse härja-ikke enesele,
aga tell saanud kohe kiriku torni tõmmatud. Selle
tella ääl tõlanud kaheteistkümnne wersta peale.

Rahwas tõtanud ligidalt ja kaugelt kirikusse.
Ääl aga ütelnud jutluse ajal: „Rui siia kirikusse
inimest elusalt ei maeta, siis wajub see kirik ühes
rahwaga jälle ära!“

Tehi nii, nagu ääl nõudnud.

Rui noored tütarlapsed leeri õpetust lõpetanud,
tüsinud õpetaja: „Kas ei taha keegi teist kiriku võtmete
kandjaks hakata?“

Üks noor talu tütar kostnud: „Mina tahan
küll!“

See tüdruk müüritud elusalt kiriku müüridesse.
Küll palunud wanemad oma tütre eest, aga seda
paltwet pole sugugi tähele pandud.

Siis ütelnud jälle üks ääl: „Rui seitse wenda
korraga siia kirikusse tuleb, siis wajub see kirik
jälle maa alla!“

Seal lähedal olnud ühel isal 7 poega. Need
kuulnud seda juttu. Pannud ühel pühapäeval endid
riidesse ja ütelnud isefestis: „Läheme nüüd õige
lõik korraga kirikusse. Saame näha, kas wajub
siis kirik jälle maa alla!“

Läinud kirikusse. Teel jäenud aga wiimne
wend äkisti raskesti haigeks ja pidanud teelt
maha jääma.

Nõnda jäenud kirik see kord weel wajumata

kuni uuemal ajal piisne seitsme wennaste päewal kiriku põlema löönud ja selle hea äälega tella ühes ära häwitanud.

Krapõlemise järele ehitati kirik uuesti üles.

12.

Martna kirik.

J. Prooses Nigula Drust.

Martna kirikus on üks wapp, selle peal mees kahe härjaga künnab.

Selle wappi kohta teab rahwas järgmist lugu rääkida:

Kui Martna kirikut ehitatud, ei tahtnud töö iialgi edeneda. Mis päewal ehitati, see öösel maha kisti.

Viimaks ilmutatud ehitusmeistrile ööse, et kirikut muidu ei wõdi ehitada kui elusat inimest müüri sisse ei müürita.

Teisel päewal künnud seal ligidal üks mees härgadega. Selle mehe wõtnud kiriku ehitajad kinni ja müüriinud elawalt kiriku müüri sisse.

Mehe nimi olnud Mart. Sellepärast kannab kirik praegu Martna kiriku nime.

Mehe külje luud paistawad weel praegu altari takka müüri seest wälja.

13.

Halljala firiku ehitaja.

J. Lilienbach Raskvereft.

Küll arwatud Halljala firikule nime, aga ei saadud õiget nime. Siis halbjas tšendunud: „Halljall! Halljall!“ Selle peale pandudki firikule nimeks Halljala.

Halljala firiku ehitamise hakatusel annud ehitaja sõrmest kuradile werd. Lubanud inimese hinge anda, et siis kurat aitaks ehitada. Kui muna torni otsa pidi pandama, pidi ehitaja meister hüüdma: „Kuku maha!“ Siis pidi muna maha kuma ja munaga ühes ka mees. Selle mehe hinge pidi kurat enesele saama.

Ennä, et töömehed saanud sest asjast haisu ninasse. Kiri saanud walmis. Homiku wara, kui meister alles magand, pannud mehed muna torni otsa.

Küll wa mehike ehmatanud ära, kui üles ärgates muna näinud torni otsas olevat. Karjunud weel küll: „Kuku maha! Kuku maha!“ Aga ei see aidanud enam ühtigi.

Roju minnes poonud meister ennast tee äärde ära. Seda wiisi saanud kurat ta enese hinge.

14.

Halljala firiku ehitus.

D. Pruhl Metfikuf.

Kui Halljala firikut hakatud ehitama, ei ole kudagi õiget aru kätte saadud, kuhu ehitada.

Tahetud Metsiku ja Sagabi rajale wäitse mäe peale ehitada. Seda mäge hüütakse praegu weel kirikumäeks.

Wiimaks saadud seda wiisi aru kätte. Metsast raiutud palk maha ja rakendatud hall härg ree ette. Palk pandud ree peale. Määratud nii, et kuhu härg seisma jäeb, sinna saab kirik ehitud.

Härg ei jäenud enne seisma kui seal, kus praegune kirik seisab. Sinna seisma jättes hakanud hall härg ammuma.

Sest on kirik enesele nime saanud: „Halli härja kirik.“

15.

Paistu kirik.

J. P. Söggel Paistu Kaarlikt.

Muiste olnud Paistu kihelkond suurt patšu metsa täis. Ei leitud seal majasid ega elanud inimesi.

Siis nähtud laugelt kõrge mäe pealt põhja poolt waadates üht kõrget torni wasta päewa paistwat. Mindud hulga rahwaga otsima ja leitud wiimaks metsast kirik.

See leitud kirik olnud Paistu kirik. Oma nime Paistu saanud ta sest, et ta nii kaugale paistnud, kus inimesed teda näinud ja kust nad teda üles otsida wõinud.

Mart Reimanni suust.

16.

Nõo kirik.

J. Rootslane Wõnnust.

Wanasti olnud Nõo kiriku asemel mets. Metsas elanud rööwlib. Praeguse kiriku asemel seisnud nende elukoht. Nende elukohast joosnud suur jõgi mööda.

Kora efsinud üks noor tütarlaps sinna metsa ära. Rööwlib wõtnud tütarlapse kinni ja hakanud oma majasse wiima.

Range hirmuga hakanud tütarlaps ärdasti Jumalat paluma. Öhanud ise: „Taewa Jumal, hätwita need hirmsad inimesed ära!”

Jumal kuulnud tütarlapse palwet. Saatnud pikse. Pikne löönud rööwlite maja puruks, tapnud rööwlib. Üksi tüdruk jäenud elama.

Jõgi kuiwanud selle peale kõhe ära, ainult wäike oja jäenud jõe asemele.

Rööwlipeša asemele kerkinud maa seest kirik wälja. See kirik on Nõo kirik.

Peeter Wiira suust Nõost.

17.

Rigula kiriku ehitamine.

J. Prooses Drust.

Räägu mõisa Kapra männitus olnud wanasti kirik. Praegugi on seal veel kiriku waremete nime all üks kiwi lademist; ka on seal üks isemoobi kiwi. Seda kiwi hüütakse Poola kuninga risti-

kiwiks. Selle kiwi all puhata tunningas kõige oma sõjariistadega.

Rahwas käinud seal wanasti ennast arstimas ja ohwerdamas; tarjapoisid leidnud sealt mitmed rahad. Ohwerdajatel olnud wiisiks selle kiwi pealt kaapida ja kaapeid koju wiia. Seda wiisi on see kiwi rist oma kirjad ja näo kaotanud.

Sinna kohta tahetud Nigula kirikut ehitada. Materjal olnud juba walmis ja ehitusmeister ka seal.

Praeguse Nigula kiriku asemel elanud sell ajal üks wäga rikas peremees Nigulas. Nigulas ei olnud sugugi rahul, et kirik temast nii kaugale ehitati. Soowinud, et kirik tema maa peale saaks ehitatud.

Et nii sünniks, teinud mees järgmise karutüki: rakendanud mitu paari härgi wanrite ette ja wendanud ühe ööga kõik ehitusmaterjali oma maa peale.

Sinna hakatudki nüüd kirikut ehitama. Aga waata äpardust: ehitus ei edenenu sugugi. Mis päewal ehitati, see öösel maha kisti.

Wiimaks leiti ometi head nõuu. Wana Nigulas wõeti kinni, müüriti kiriku müüri sisse, härja ike pea alla. Sest saadi jäenud ehitus paigale ja kirik saanud praeguse kohta peale.

Teine jutt Nigula kiriku ehituse kohta käib nii: Nigula kirikut taheti Rapra männikusse ehitada. Aga mis päewa ehitati, see ööse ära lõhuti. Sest saadi aru, et koht ei kõlba.

Bandi siis ehitusmaterjal wankri peale, härjad wankri ette ja lasti härjad oma tahtmist minna. Härjad jäenud praeguse kiriku kohta seisma. Sinna ehitatud siis uus kirik.

18.

Pilistwere kiriku ehitus.

J. Karelsen Tamsaluist.

Pilistwere kiriku ehitusega olnud hatatuses see õnnetu lugu, et päewa üles ehitatud müürid võise jälle maha langenud. Nii tugewad kui müürid ta tehtud, ikka pole asi midagi aidanud. Rõik katsed olnud asjata.

Sell ajal elanud Pilistweres üks mees, kes hästi torupilli mänginud. Sellepärast kutsutud teda Torupilli Andreseks.

Torupilli Andres olnud ka hea joodik. Teda joodetud tublisti purju ja müüritud siis kiriku müüride sisse.

Sest saadil jäenud müürid kindlaks ega langenud enam maha.

Kirik aga saanud sell põhjusel nime: „Pilistwere Andrese kirik.“

19.

Olewiste kiriku ehitamine.*)

D. Bruhl Metistust.

Tallinna Olewiste kiriku meister olnud niisugune, et Tallinnas kirikut ehitanud ja kolm korda päewas Narwas söömas käinud. Sigel ajal jõudnud ikka Tallinna tagasi.

Kui kirik walmis saanud, läinud meister risti torni otsa panema. Seadnud parajalt risti. Laps olnud tuas ema süles. Waadanud afnast wälja, näinud torni otsas ristiseadjat. Ütelnud: „Näe Dolaisti! Näe Dolaisti!“

Nii kui laps seda ütelnud, kukunud ristiseadja torni otsast maha. Surnud olnudki. Suur karn-konn istunud rindade peal.

Jüri Pluumanni suust.

20.

Saha fabel.

J. Witismann Jüri kihelkonnast.

Praegu on Sõelähtme kihelkonnas Saha fabeli kiwiwaremetest weel neli seinu ja homiku pool otsas wiil ülewel. Ennemalt oli Sahal kene fabel.

Wanal ajal, kui meie rahwas weel paganad olnud, olnud üks laew mere peal tormi käes hädas. Laewamehed ei lootnud enam eluga peasewat.

*) Wõrdle: „Esiwanemate warandus," II. 25—27.

Merele paistis neile rannast suur tammepuu filma. Surma kartuses tõotanud laewamehed, kui nad eluga peasewat, selle tamme asemele kiriku ehitada.

Laewamehed peasnudki eluga randa. Hakanud rannas tamme asemele kirikut ehitama. Mis nad päewa ehitanud, laotatud ööse jälle ära.

Mehed näinud, et töö seda wiisi ei edene. Jäenud ööse walmama. Kolm meest tulnud kirikut laotama. Walwajad saanud need kätte. Müüritud need kolm meest elusalt pead pidi kiriku müüri sisse, tehad aga jäenud müürist wälja.

Selle peale teinud nad kiriku walmis. Kirikust saanud Saha kabel.

Hulk aega läinud mööda. Kabel nõudnud parandamist. Rüstitud wõõrmündri käest nõuu. Wõõrmünder mõtelnud: kui kabelit ei ole, siis jaawad maad kabeli käest ära. Ütelnud: „Ei meil ole kabelit tarwis, me wõime Jõelähtme kirikus käia!“

Seda wiisi lagunenud kabel aega mööda ära.

Kui kabel ju waremetes olnud, pannud keegi torra oma lambad kabelisse. Aga süda ööse aetud lambad kabelist wälja.

Uksest sisse minnes pahemat kätt näidatakse neid kolme auku, kuhu kolm kiriku laotajat sisse müüritud.

Jumida kabel.

S. Abrelbal Kuusalust.

Jumida kabel on mere sees Jumida neeme otsas. See kabel on ühe laewamehe töötuse peale ehitatud.

Laewamees olnud kõige oma meestega mere peal suures hädas. Hädas töötanud meeste kuuldes, et kui eluga kufagile maale patsime peasema, siis tahan sinna kohta püha koja ehitada.

Tuul ajanud laewamehed laewa tükkidega Jumida neeme otsa. Onnelikult peasnud mehed maale.

Laewamees ei atwaldanud kohe tänu palwet, waid wõtnud sõela ja lastnud sõela mere wett täis. Siis haatanud larmesti jooksma, mehed ta järel. Jooksnud seni kuni wesi sõelast lõpenud. Sinna heitnud kõik põlwele maha ja tänanud südamest Jumalat.

Selle koja peale, kus laewamehed maale tulnud, lastnud nad pärast Kuusalu kihelkonna rahwale Jumida kabeli ehitada.

Annemägi.

E. Ritzberg Karlst.

Põlli walla ja Lätti piiril on Annemägi. Seal juhtunud wanasti kaks pulma rongi wastas-

tikku, tüli tõusnud ja tülis tapetud pruut Ann ära. Sest saadi jäenud kohale Annemägi nimeks.

Karksi kirikuraamatus on mitmel korral Annemäe kohta kirjutatud.

Annemäel seisnud Anne tabel, kuhu rahvas sagedasti kokku tulnud ebajumala teenistust pidama ja ohwerdama. Iseäranis palju kogunud rahvast sinna Anne päeval. Rahvast tulnud laugeliki. Aastal 1669 Anne päewa öösel olnud suur ohwerdamine ja joomine. Seal joodud 12 waati õlut ära.

Karksi lossi pealik lastnud ohwerdamise paiga ära lõhkuda. Sellegi poolest woolanud rahvas sinna kokku. Lossi rüütel katsunud rahvast laiale ajada. Asjata.

Viimaks mõistetud lossi pealikule 10 taalrit trahwi, kui ta kokkutulemise ära ei taota.

Mäe pealt liiwa seest leitati sagedasti hõberahaseid ja luu killukesi.

23.

Poola kuningas aisa kell.

J. Prooses Drust.

Muiste käinud Poola kuningas korra Lääne-maal. Kuulnud Nigula kiriku kella helisewat. Kuningas koe ütlema: „Sest saab minule hea aisakell!“

Lastnudki kella Nigula kiriku tornist maha wõtta ja oma wankri aisa külge siduda.

Sõitnud nüüd mööda külasid. Kell teinud ikka: kõmm! kõmm! kõmm! Kõik rahwas joosnud tõtku vaatama, mis seal on. Seda kuningas just tahtnud.

Viimaks tüüdanud kiriku kella alaline helin ometi kuningas kõrwab ära. Võtnud nõuaks kella lahti saada. Ei saatanud ometi kella Nigula kiriku torni tagasi, waid lastnud Niguldi kõrtsi juurde hallikasse.

Küll katsutud kella sealt pärast wälja wõtta, aga kõik katsed olnud ilma aegu. Nigula kirik jäänud oma ilusast kella ilma.

Niguldi kõrtsi juures hallikas puhata kell praegu weel.

24.

Wigala kiriku kell.

M. Nija Weelt.

Wigala kiriku alla jõlle, kiriku ja weskile wahetele maetud muiste sõja ajal jõe põhja hõbedane kiriku kell selle tõotusega, et seda muidu kätte ei saa kui just pühapäewal jutluse ajal. Sell ajal tulla kuus paari muste härgi jõe kaldale wiia, seal ikke rafendada, siis lõis põigiti üle jõe tõmmata ja lõdwale lasta, seda wiisi, et mõlemad lõie otsad härgade ikke külge ulatatavad. Siis wedada härjad kella jõdest wälja.

Korra katsutud kella weest wälja wõtta.

Kuus paare muste hārgi pandub itte ja tõm-
matud kōis pōigiti jõe pōhjast läbi.

Kell hātanud kōie taħa finni. Olnud peaaegu
kaldale saamas.

Seni lõpenud aga kirikus jutlus āra. Spe-
taja ütelnud parajalt aamen.

Kohe wajunud kell suure praginaga jõe pōhja.
Seal seisab tana päewani weel.

Jutustanud Jūri Kuust.

25.

Kuusalu kiriku kell.

J. Abrelbal Kuusalt.

Kuusalu kirik on kahe metsa wahe peal.
Lõune pool kōlles on kõrge mōnna mets ja pōhja
pool lepa mets ilusa heinamaaga.

Lepikust teeb palju weehallikaid ülesse. Wana
rahwas pidanud neist hallikatest palju lugu. Nende
west olnud wāgetw rohi iga hāda wasta. Neis
hallikates kaidud haigeid inimesi ja loome pesemas.
Wahel wiidud sēda wett dīge kaugele. Ka ohw-
reid toodud neile hallikatele.

Kirik juures lepikus on wāga sūgaw lendwa
muda aul. Wanal ajal alganud korra sōda.
Waelased wōtnud kirikute tornist kellad āra ja
walanud neist suurtükid.

Kuusalu kirik olnud ritas kulla ja hōbeda poo-
lest. Kui sōda ligimale tulnud, wōdetud kell ruttu
maha, pandud kuld- ja hōberaha ja kalleid asju

täis, joodetud tinaga finni ja lastud lepitusse lendiva muda auku.

Pärast sõda katsutud tella wälja wõtta, aga ei saadud enam kätte. Pikkade ritwadega katsudes tuntud küll põhjas tell ära, aga wälja teda ometi ei saadud.

Kuusalu õpetaja lasknud palju heinamaa puhastamise mättaid senna auku wedada. Sellegi poolest on auk praegu alles.

26.

Karksi kiriku keller.

S. Kivišat Karksi.

Karksi kirikus altari kohas kiriku seinas sees on üks uks. See uks olnud enne lahti, nüüd on aga finni naelatud.

Wanasti, kui uks alles lahti olnud, nähtud seal alati wanaaegsed kuldasju. Nähtud ka mitmesugusid ilmutusi.

Korra istunud kulla püti otsas wäike must loer, korra jälle must kass. Jälle korra wahtinud suur sarwedega oinas ukse peal.

Korra wisanud kiriku wöörmünder kiriku pühkmed sinna keldrisse. Kohe tulnud kolm meest, mustad wammused seljas, laia äärega laabud peas, keldrist wälja ega annud enam wöörmündrile hinge armu.

Wöörmünder läinud koju. Need mehed tulnud talle metsas tee peal wasta. Ütelnud: „Mis sa

meist tahtsid, et sa need pühkmed meie keldresse wistaksid?"

Need kolm meest kuulanud seda wöörmündrit alati taga. Kuhu nad wiimaks jäenud, ei tea ma.

27.

Jöelähtme kirikus.

H. Kebane Kuusajalust.

Korra Jöelähtme kiriku parandamise ajal hakanud töömehed isekeskes waimlema, et keegi altari peal ei julge magada. Üks kõige süditam wedanud teistega kihla, et tema ühe öö altari peal magab. Ja õhtu keitnudki kihlawedaja altari peale magama.

Kesköö ajal tulnud kolm kirikuõpetajat kihlawedaja juurde. Üks hüüdnud: „Mees, miks sa magad siin? Mine ruttu ära!"

Mees ei liigutanudki. Õpetaja hüüdnud teist ja kolmat torda. Si mees kuulanud sest. Korraga tõmmatud mees sest kirikut ja hakanud witsstega peksuma. Olnud teine üsna finine teiste läes. Siis läinud õpetajad jälle ära ja jätnud mehe kirikusse.

Üks neist õpetajatest olnud mehe meelest just kiriku oma õpetaja nägu. Mees sellepärast koke homiku õpetaja juurde küsima, miks teda ööse nii kurjasti pekstud.

Õpetaja ütelnud, et ta ei olla kirikus läinud. Ütelnud: „Wõib olla, et see mu waim oli. Selle kiriku peale on wanne pandud, et seda kolm õpe-

tajat piawad wahtima. Üks piab see olema, kes elab ja tats, kes mu eel siin õpetajaks olnud. Nõnda piab see põlwest põlweni edasi kestma!"

Seft saadit kartnud mees ööse kiritut nagu tulb.

28.

Sangaste linn.

R. Mägi Sangasteft.

Enne wanasti olnud Sangaste kiritu juures wäike linn.

Korra tõusnud suur pilw ülesse. Taewas läinud mustaks, kõit loomad hakanud karjas ammuma. Joosnud kõit linna, karjane taga järel.

Linna jõudes waadanud karjane taewa poole ülesse. Kifendanud walju äälega: „Suur häda on meie peale tulemas!"

Tertwe pilw sadanud linna peale ja uputanud linna kõige täiega. Linna asemele sündinud wäike järw, mis Kirgjärwe nime kannab. Selge päikse paistel olla linn weel praegu näha. Saksad kääia linna edasi, tagasi!

Korra tahtnud üks mees kraatwiga järwe kuiwaks lasta. Kaewanud sülda kolm kraawi. Korraga kadunud mehel nägemine ära. Mees jäenudki pimedaks.

Seft saadit ei julgenud teegi enam seda tatsset ette wõtta.

Korra pühapäewal pärast lõunat läinud üks

naene järele talbalt heinu tooma. Näinud järele talbal mäe küljel sinise tule. Naene läinud ligi-
damale, tuli kadunud ära. Tule asemel suur
huni raha maas.

Naene wisanud heina sirbi raha peale, läinud
koju, kutsunud teisi vaatama. Tulnud tagasi, raha
kadunud, ainult sirbi all weel raha maas.

Naene wõtnud sirbi ja raha, läinud koju. See
wärawast sisse minnes hakanud naisel ninast werd
jooksma. Kull katsutud werd kinni panna. Ei
aita midagi.

Wiimaks tulnud üks wanaeit. See õpetanud:
„Wõta see raha, wii sinna samasse tagasi ja pane
üks oma raha juurde!”

Naene teinud seda wiisi. Kohe jäenud were
jooksmine järele ja järele hakanud kiretu tulla
lööma.

Pärast seda ei ole enam midagi nähtud. Ainult
Saani öösel kuulnud kire kiremist. See on
järele enesele ka nime saanud.

29.

Chawere mäe linn.

J. Karelson Tamsalu.

Wäitse = Maarja kiretu juurest kolm wersta
eemal Wao mõiisa maa peal on Chawere mägi.
Seal kaswanud wanasti suur hiiemets, weel ennem
olnud seal aga linn. See linn olla nüüd mäe
sees.

Korra olnud ditselised Gbawere mäe ligibal ditses. Üks ditsiline läinud teistest eemale hobuseid vaatama. Elfinud ära, ei ojanud enam tagasi tulla.

Rauase otsimise peale jõudnud ditseline wiimaks Gbawere mäe äärde. See koht olnud talle tuttav. Ohmatades näinud aga ditseline, et ta uhke linna wärawate ees seisnud.

Ditseline tahtnud hirmu pärast tagasi pöördada, aga wärawa waht hüüdnud: „Tule sisse sõbrake! osta midagi meie linnast!”

Wärawa wahi lahke kutsumise peale läinudki ditseline wärawast sisse. Linn olnud uhke ja tore, rahwas lahke ja sõbralik.

Ditseline astnud uhke poodi sisse, tellinud paari pastlaid, nahkkindaid ja wöö. Nende asjade eest ei wõetud aga kopikatti raha. Täna des läinud ditseline poest wälja.

Jõudnud uhke kõrtsi ette. Tellinud enesele jänukustutuseks toobi olut. Olut ära juues heitnud ditseline kõrtsi pengi peale wäsimust puhkama.

Homiku üles härgates leidnud ditseline, et suure kadaka põõsa all maganud. Oles öösist juhtumist muidu unenäoks pidanud, aga pastlab, nahkkindad ja wöö annud selget tunnistust, et juhtumine unenägu ei olnud.

R. Lepneri suust. 31

Woore mäe linn.

J. Rootslane Wõnnust.

Banal ajal olnud Woore mäe peal suur ja tore linn. Linnas walitsenud kuningaski. Kuningas läinud aga wägetwa nõiaga tülisse. See nõid nõidunud linna kõige inimestega maa alla. Seal maa all olla linn praegu weel alles.

Korra läinud mees sui ajal Tartu poole, siga wantri peal. Sõitnud Woore metsa, jäenud tufkuma.

Korraga häratanud kange raputamine mehe üles. Mees artwanud, et kiwine tee teda raputab. Suur olnud mehe imestus, kui mees filmi lahti tehes enese ju linnas leidnud.

Mees mõtelnud ja mõtelnud, kudas see ometi juhtus, et ma kuni linnani magasin.

Weidram olnud lugu ometi selle poolest, et mees linna sugugi ei tunnud. Uluts olnud suurtest kiwidest ja aukline. Mitte ühte poobigi ei paistnud mehe filma.

Korraga asunud hull inimesi mehe juurde loffu. Kõik tahtnud siga osta. Esmene pakunud palju, teine weel rohkem.

Mees ei teadnud wiimaks isegi enam, mis teha. Kõik pakkunud palju rohkem kui mees iganes oleks mõistnud küsida.

Ukisti tulnud üks, misanud kotti kulda mehele wantri peale, wõtnud sia selga ja läinud oma teed.

Mees imestanud raha hulka. Pöörnud hobuse ümber, hakanud koju poole sõitma.

Sõitnud tüki teed edasi. Leidnud enese korraga Woore mäe pealt metsast Rähri aukude juurest.

Mees oleks juhtumist muidu unenäoks pidanud, kui mitte kulla kott lugu tõeks poleks tunnistanud.

Mees jõudnud koju, olnud rikas mees korraga.

31.

Rambja Woore linna hävitamine.

J. Rootslane Wõnnust.

R a m b j a kihelkonnas on üks mägi, mis W o o r e mäeks hüütakse.

Selle mäe peal olnud muiste tore linn. Linnas elanud oma walitseja wdi kuningas. Sell linnawalitsejal olnud wäga ilus tütar. Tütrenimi olnud W o o r e.

Tütarlapsel käinud palju kofilasi, aga tütarlaps ei läinud kellegile. Wiimaks tulnud Soome targa poeg kotsja, aga ta sellele ei läinud neiu.

Soome targa süda saanud sest täis. Nõidunud neiu kõige linnaga ma alla. Seal linn praegu weel seisab.

Minuke tee, kust alla saada, olla üks hallikas, aga sellelegi olla kuldne härjaste ette pandud. Kes selle ikke wälja wõtab, peaseb linna ja tõuseb linngi ülesse.

Wäljawõtmine minna ainult suurel reedel korda.

Wirtsu wana linna hävitamine.

H. Reimann Wirtsust.

Wirtsu wanas linnas elanud ennemuiste üks saaks. See elatanud ennast mere röövimisest. Et hõlpsamini laewu kätte saaks, teinud nõnda: wenitanud ahelad wõi kõi üle wäina, üks ots linna torni külge, teine Mühusse.

Tulnud laewad, jäänud ahelate tahta kinni. Saaks oma meestega kõi laewa kallale, rööwinud laewa puhtaks. Seda wiisi korjanud enesele palju kulda ja hõbedat. Selle suure waranduse hoidnud wana linna all keldrites paigal.

Korra tulnud üks kallis Inglise kaubalaew wäina. See peastunud ennast suure waewaga kallale tungijate käest, sõitnud omale maale tagasi, toonud kaks sõjalaewa kaasa. Need sõjalaewad purustanud oma suurtükidega wana linna ära ja teinud ahelad puruks.

Herra tahtnud ratsahobusega ära põgeneda, aga suurtüki kuul tulnud laewalt ja toonud talle Wirtsu kiwisilla otsa peal surma.

Sinnasamasse maetud ta kõige hobusega maha.

Hauda wõib praegu weel näha kiwisilla peale minnes põhja pool maantee ääres. Haud on kiwid ümber.

33.

Nelja kuningas kiwi ja muuga torn.

J. Abreldal Ruusajalust.

Ruusajalu küla ligikal on tee ligikal üks pikergune kiwi. Sest kiwist peetakse palju lugu. Raugem rahwas, kes sealt mööda läheb, käib ilka seda kiwi vaatamas.

See kiwi on selle poolest tähtjas, et wanal sõja ajal selle kiwi peal torra neli kuningat lounat söönud. Selle söömise mälestuseks raiunud iga kuningas ühe risti selle kiwi sisse. Need ristid on praegu alles kiwi peal näha. Muidu näitab sell kiwil nagu wundament all olewat. Mõni arwab, et selle kiwi all palju wanu mälestusi leida.

Teine niisugune wana mälestus on Riiumõisa õues. See on labatorni moodi müüri warem, trepid käiwad ümberingi ülesse. Tornil on noole augud ümberingi. Torn ise on neljakordne praegu weel. Muist torni on ju aja jooksul murenenud.

Seda torni kutsutakse muuga torniks. Ühed ütlevad, et muugad selle torni ehitanud, teised jälle, et muugad sest tornist waenlaste wasta sõdinud. Missugused need muukade waenlased olnud, seda ei teata.

34.

Pinnamägi.

D. Hingenberg Koerust.

Koeru kihelkonnas Merja küla ligikal on kaunis kõrge mäetungas. Seda hüüab rahwas Pinnamäeks. Et seal wanasti linn olnud, seda ei tea rahwas. Palju enam arwatakse, et seal kirik olnud ja see kirik maa sisse wajunud.

Korra läinud üks wanamees sealt mööda. Näinud: kuldwaras joosnud mäe otsas tule ümber. Sigimale minnes kadunud mõlemad ära.

Wastla õhtul lasewad poisid teltkudega liugu Pinnamäest alla. Wanasti olnud seal hull poisja koos. Poisid lastnud endid teltkudega alla ja hüüdnud ise: „Linadele kiudu!”

Wanapagan lastnud aga wana lõhkise pesukünaga teine poole mäe alla ja möiranud: „Kanepille kiuduuuu!”

Poisid läinud waatama. Ehmatanud wanapaganat nähes, putkanud oma teed. Ei julgenud enam mitmel aastal sinna minna liugu lastma.

Mõned räägiwad, et ses mäes ka telber olla. Wanade kaartide peal olla seal telber ülewel.

35.

Katalsepa mägi.

J. Soodla Tormast.

Torma kihelkonnas Botikwere wallas on Katalsepa mägi. Seal olnud muiste lahingid Roots-

lastega. Enne Rootsi sõda olnud seal Katalsepa talu. Ses talus valmistatud katlaid. Talust saanud mägigi enesele Katalsepa nime. Rootsi sõda häwitanud aga Katalsepa talu ära.

Enne sõda matnud rahwas palju wara Katalsepa mätte maha. Sõda tapnud palju rahwast ära, nii et kedagi järele ei jäenud, kes oleks teadnud Katalsepa mäe warandust wälja wõtta.

Mõned kümmed aastat pärast sõda tulnud kaks saksa sinna ja küsinud Katalsepa mäe taga. Üks wanamees juhatanud neid mäe juurde. Herrad mõõtnud mäe ahelatega ja märkinud ühe koha ära.

Haakanud siis kaewama. Natukesse kaewamise järele wõtnud herrad suure rahakasti maa seest wälja ja wiinud tõlba. Wanakesele annud nad hõberubla waewapalgaks.

Saksad sõitnud Katalsepa mäe raha lastiga oma teed. Kuhu nad selle suure waranduse wiisid, ei tea keegi.

36.

Kulla-mägi.

J. Rootslane Wõnnust.

Wõnnu kihelkonnas Wõnnu külas on üks wäike künkas, mis „Kulla-mäeks“ hüütakse. See nimi tulnud sest, et sinna mätte sõja ajal palju kulda maetud.

See raha olla praegu alles seal. Seda raha

saab aga ainult seda wiisi kätte: Suure reede homikul tapetagu seitse noort kulle poega kiwi peal ära, mis raha peale pandud. Siis tõuseb kiwi ülesse ja saadakse raha kätte.

Korra katsunud üks mees raha kätte saada. Kiwi tõusnud ülesse ja raha katel paistnud juba. Aga üks inimese moodi sarwiline elukas tulnud kiwide alt wälja. Mees annud sellele niisuguse hoobi, et see kiinudes furnuaja poole joosnud.

Selle peale tulnud aga august koke karu wälja. Karu ajanud suust ja ninast tule sädemeid wälja.

Mees ei julgenud karu enam lüüa. Põistnud plagama.

Raha wajunud koke kõlinal maa sisse. Oletas mees julge olnud, oletas raha kätte saanud.

See tont, kes ära joosnud, astunud nii tugevasti, et jäljed kiwidesse järele jäenud. Üks tondi jälg on praegu alles Kullamäel kiwi sees näha. Kes ei usu, mingi ise vaatama.

37.

Kuninga kiwi.

D. Bruhl Metsikust.

Halljalast umbes 13 wersta seda teed minna, mis Sagadist randa lähed, on Metsiku maa peal tee ääres suur, pealt umbes kahesülla laiune, neljakandiline kiwi madala wefise heinamaa peal. 1864 raiuti selle kiwi peale rist, Metsiku mõisa ja Willandi pere rajaks.

Selle kiwi peal sõõnud wanasti korra üks kuningas. Waenlased saatnud aga imelikku wiisi sinna nii palju wett, et wesi ratsahooste külgedeni ulatanud. Seal on suur mets olnud, metsas ainult mõned lagedad sookohad.

Kuningas ei leidnud muud sööma kohta kui seda kiwi. Astunud ratsa hobuse seljast selle kiwi otsa ja sõõnud seal.

See kiwi läinud siis nii pehme, et taldriku, waagna ja lusika jäljed praegu weel seal kiwi peal näha on. Sealt, kus kuningas jälle hobuse selga läinud, on trepi moodi jala ase. See jalaase sinna wajunud kiwi sisse.

Praegu on see kiwi niisama kõwa nagu teised kiwid.

J. Reinbergi suust Metstust.

38.

Halljala kiriku mälestuse kiwi.

D. Bruhl Halljalast.

Halljala kiriku toori pörandas on umbes seitsme jala pikkune ja laiune kiwi. Selle kiwi peale on inimeste kujud nikerdatud.

Hiljuti wõeti see kiwi sealt pörandast wälja ja pandi altari kõrwa müüri sisse seisma.

See kiwi saanud seda wiisi sinna pörandasse:

Korra elanud Sausti mõisas üks kuri herra oma prouaga. Selle herra nimi olnud Päits. See herra piinanud inimesi igate pidi, wõtnud elusatel inimestel nahad seljast ära j. n. e.

Korra wõtnud Päits jälle inimestel nahka sel-
jast ära. Proua waadanud seda tegu pealt. Pa-
rajal ajal tulnud aga üks wägew walitseja sinna.
See näinud, mis Päits teinud.

Wägew walitseja lastnud Päitsu ja ta proua
kohe kinni wõtta ja nuhtluseks suurde tündrisse
panna. Sellele tündrile olnud ümberringi terawad
raudnaelad sisse taotud. Seda tündrit weeretatud
nii kaua kuni sees olejad sinna surnud.

Siis maetud surnud herra ja proua sinna kirku
põranda alla ja pandud nende kujud haua peale
jäädawalt inimeste jalgade tallata.

Jutustanud neiu M. Jaanson.

39.

Jiwakiwi.

J. Riisikäl Karfikst.

Mees künnud korra Jiwakiwi ligidal. Wõt-
nud õhtu härjad adra eest lahti, lastnud Jiwakiwi
ligidale sööma. Mõtelnud ise: Ega wäsin härg
kusagile lähe! See läinud koju sööma.

Tagasi tulles wõtnud adra pealt ikke ja läinud
härgi otsima. Otsinud hulga aega, ei leidnud kusagiltki.

Viimaks näinud Jiwakiwi juures tule põlewat.
Mõtelnud: et on wiist ditseliste tuli: Seal on dits-
selised härgadega ditsel. Lähen waatama, ehk on
minu härjad ka seal.

Tule juurde saades näinud mees, et seal kedagi
ei olnud. Tuli põlenud ilma puudeta. Mees
wiisanud härja ikke tulesse.

Nii suur kui härja ikke olnud, nii palju kulda ja hõbedat jäenud ikke alla. Mees pärinud kõik selle kulla ja hõbede enesele.

Korra jälle ütelnud Kalts-Zuhanile ööse unes: „Kui sa Sitwakivi juures põllul künnad, ära siis kurja nimeta!“

Zuhanil jäenud kündes hobune seisma. Zuhan löönud kolm korda temblaga mööda hobuse külge ja ütelnud: „Mis kurat sull on, kui sa ei wea!“

Hobune läinud edasi. Kullakasti sang jäenud saba otsa, rahakasti ise wajunud kullaga maa alla.

Selle kuldse sanga müünud Zuhan Wiljandis kullassepale ära.

40.

Piibe järw.

J. Neublau Jootmalt.

Endisel ajal olnud Piibe mõisa juures ilus järw. Mõisa naesed läinud ikka lapse nartsusid järwes pesemas. Ka muud rooja ajanud nad järwe.

Järwest kuulnud mitu korda imelikku äält. Inimesed ei saanud sest aga midagi aru.

Ühel homikul läinud üks naene jälle lapse nartsudega järwele.

Korraga hüüdnud ääl järwest: „Lähme!“

Teine ääl hüüdnud wasta: „Ea!“ panen kinga paela kinni!“

Kohe selle peale tõusnud järw ülesse ja läinud nagu suur pilw oma teed.

Süगत өднестүс он тана пәевани Бибе мөдифа тага ја үкс суур киви. Сее киви он јәрвөст финна маһа јәенүд.

Јәрвө еи саллинуд сөдә, ет наесөд јәрвө твеөга нартсүсид пөсөтүд; сөлөпәрәст ләинуд та сөәлт әрә.

41.

Weinjärw.

D. Hingenberg Roerust.

Weinjärw оlnud enne Tudre külas. Та wesi оlnud ime puhas ja hea maoga. Sellepärast hüütud јәрвө Weinjәрwөks. Rui teegi finna јәрвө midagi mustust heitnuд, һаһануд јәрвө wәga laeneta. Rаһwas pidanud јәрвө иһта puhta.

Korra pөsnud ага teegi wөдөrәs lapsө musta јәрki Weinjәрwөs. Sөst wiһastanud јәрвө nii, ет сөәлт әрә ләинуд.

Suur, must һәrg ләинуд мөдирәтөс еөс. Saa-nud та praeguse Weinjәрвө kоhta, siis kaapinud та јalgadega јәрвө асөмө.

Rui асө парәс süगत оlnud, langenud wesi finna ја matnuд finna та һәрја.

Et һәrg suur оlnud ја јalgadega јәрвөлө асөмө kaapinud, јәенүд һәрја јalgade wahөkоht süगतwөks kaapimata. Јәрвө төһkоһәl kәswawad pillirood ја kөrkәd. Muialt јәрвө он ага öige süगत, мөдөст kоһәst 19 sүldә.

Sүri Kөлneri suust.

42.

Karijärw.

J. Rootslane Wönnust.

Nõo kihelkonnas Aru wallas kannab üks järw Karijärwe nime. See järw sündinud seda wiisi:

Korra olnud küla karjased karjaga selle järwe asemel. Järwe asemel olnud wäike tiik. Igaüks tahtnud oma karja lõige enne tiigile jooma ajada. Ise tülitsenud ja tapelnud seal juures.

Korraga hüüdnud ääl ülewelt: „Pögenegel! Järw tuleb!”

Karjased ei pannud aga tülitsedes manitsust tähele ega põgenenud eest ära.

Äkisti tulnud hirmus kohin ja mühin. Terwe järwe wesi langenud maha ja matnud terwe küla karja karjastega ühes koos enese alla. Kõik upunud ära.

Praegu weel kannab järw nime „Karijärw”. Kaldal selge päewaga waadates paista weel praegu järwe põhjast elajad filma.

Karja kaotamise järele jäenud küla nii waeseks, et wiimaks külagi ära kadunud.

Nüüd aga on sinna jälle küla ehitatud. Seda küla hüüatakse nüüd Kulaaseme külaks.

Peeter Wiira suust Nõo kihelkonnast.

Kaunjärv.

J. Soobla Tormast.

Kaunjärv (Torma kihelkonnas) olnud muiste Nädiwere ja Waiatu küla wahel, praegusest kohast wersta 12 kaugel. See järv olnud puhas ja selge ega sallinud mingisugust soppa ja roojust.

Korra tulnud aga naine muste lapse nartsufid järwe pesema, Järv pahananud sellest, kogunud lõik wee kottu ja tõusnud pilwena ülesse. Minult muda ja auklikka kothi jätnud järv enesest järele. Hiljemini sündis sinna soo. Ses soos hakati linu liotama. Sellepärast hakas rahwas seda sood Liosooks hüüdma.

Ülesse tõusnud järv rännanud Rõnnu küla poole. Üle Rõnnu wäljabe minnes kufunud suur hawi-purakas maha. Külarahwas leidnud kala; saanud sest palju süüa.

Sellest hoolimata rännanud järv ikka edasi. Mefõre wälja peale kufunud tats tiba maha. Meist saanud tats oitu. Need seisawad praegugi weel seal mälestuseks.

Peetsu talu tütre peigmees oli korra ära upunud. Sellepärast õhanud tütarlaps parajalt: „Oh et wesi mind tats! Oh et järv mind mataks!“

Seda õhtamist kuulnud järv. Arwanud ses orus enesel tõige parema elukoha olemat. Nagu

tütarlapse hüüdmise tõttu lasknud järw Peetsu talude peale maha ja matnud talu ja neiu enese alla.

Jaaniöösel tulla tütarlaps laenetele mängima, kuke lauluga kaduda aga jälle wette ära.

Seda tütarlast hüütud ta iluduse pärast Rauni-
teseks. Sest tütarlapsest saanud siis järwgi enesele
nime „Raunjärw.“

44.

Järw ja mägi.

J. Rootslane Wõnnust.

Muiste olnud Ohekatku hiiemäe asemel
(Kapla kihelkonnas) ilus järw. Külarahwas wõtnud
kõik oma wee sellest järwest ja pesnud seal pesugi.
Kojaste lapse nartsude pesemist ei sallinud ometi
järw. Lubanud sealt ära minna, kui naesed pese-
mist maha ei jäta.

Külarahwas ei pannud järwe manitsust tähele.
Pesnud edasi.

Korraga kuulnud järwest äält: „Järw lähleb,
hiis tõuseb!“

Selle peale läinudki järw ära ja mägi tõus-
nud asemele. Seda mäge hüütakse hiiemäeks.

Järw läinud umbes neli wersta sealt eemale
ja jäenud sinna paigale. Seda järwe hüütakse
Impsjärweks.

Hiiemäe ümberkaudne raba tunnistab praegu
weel endist järwe kohta.

Mart Dre juust Kapla kihelkonnast.

45.

Kanawere järw ja usfiak.

M. Luu Kaawereft.

Põltsamaalt 7 wersta Sõgewa poole sõita on maantee ääres Kanawere talu. Kanawere wärawas seisab madalik heinamaa, rohkem kui werst pikk, weerand werst lai. Seda heinamaad piirawad kõrged kalbad ümber. Wanasti olnud see heinamaa järw. Iga kewade ja sügise seisab see heinamaa nüüdki lausa wee all, wihamasel ajal ka terwe sui otsa.

Seda heinamaad hüütakse ka Kanawere järweks. Päriskärw rännanud sealt aga wanasti ära. Korra pesnud üks naene Kanawere järwe kaldal pesu. Sell naesel olnud wäike laps kaasas. Laps teinud ennast mustaks. Et naesel midagi muud kae pärast polnud, wõtnud naene järwest kala ja pühkinud sellega last.

Järw saanud selle teo pärast nii wihaseks, et kõhe Tartumaale ära läinud. Seal kannab ta praegu Ilmjärwe nime. Praegusel Kanawere heinamaal on Ilmjärwe kuu.

Kanawere wärawast paar sada sammu seisab järwe kaldal kõrgem kōht. Seda kōhta hüütakse „wase-weskiks“. Selle kōha peal olnud muioste Kanawere lubja ahi.

Sellest lubja ahjust paar sada sammu põhja poole olnud usfi pesa. Seal elanud kuldkrooniga

usfikuningas. Üssipesa ei näinud teegi, sest usside kartuse pärast ei julgenud teegi ligemale minna.

Korra olnud Kanaweres üks Tallinnamaa mees lupja põletamas. Lubjapõletaja laps läinud mängides liig ussi pesa ligidale. Üss nõelanud last.

Lapse kisa peale jooksnud isa vaatama, mis lapsel wiga. Lugu nähes saanud lubjapõletaja nii wihaseks, et nõuiks wõtnud kõiki ussa ära hukata. Wõtnud seks hulga laudu. Teinud laudadest tee, ussipesast kuni lubja ahjuni. Wiimse laua seadnud nõnda, et kes mööda lauateed tuleb, alla lubja ahju langeb.

Olnud laudtee walmis, läinud mees ise lubjaahju tala peale ja hakanud seal ussifõnu lugema. Üssid mõtelnud, et kuningas neid kutsub. Hakanud laudteed mööda lubjaahju poole roomama. Lubjaahju juures näinud küll, et kuningas neid ei kutsu, waid lubjapõletaja. Tahtnud ümber pöörda, aga lubjapõletaja lugenud niisugusid sõnu, et ussid kõik alla tulde sadanud.

Kõige wiimaks tulnud kätwarre jämedune ussikuningas, tuldkroon peas. Wiimse laua peale jõudes tahtnud ta tulde hüpata, aga torraga näinud ussikuningas lubjapõletaja. Hüpanud lubjapõletaja juurde, haaranud ümbert kinni ja sadanud siis lubjapõletajaga ühes alla tulde.

Rahwast seisnud hulk lubjaahju ümber. Näinud, mis mehega sündinud, aga teegi ei julgenud appi minna. Kõik fõsinud mehe häda kisa ja usside wingumine.

Pärast seda juhtumist ei julgenud keegi enam lubjaahju ligi minna. Nii jäenud lubjaahi seeki ja seisab tänaseni päewani seegis.

46.

Bornuse puna ootab.

H. Põder Wiljandist.

Wanasti olnud kange ujaja. See ujunud Disu järwes külili ja selili kõikidega wõidu.

Korraga läinud mees jälle Disu järwele ujuma. Seal ütelnud üks aäl järwest: „Uju siin nii palju kui tahad, Disu järw sind ei taha, aga Bornuse puna ootab sind.“

Mees unustanud need sõnad warsti ära. Juhtunud järgmisel aastal Bornuse walda poisiks minema.

Sui põllul kange palawaga kündes tulnud talle kange himu Bornuse järwe ujuma minna. Jätnud hobuse adraga põllule, tõmmanud suuremad riided ära ja joosnud siis palja peaga, palja jalu, särgi wäeli Bornuse järwe poole.

Järwe ääres olnud kõrts. Kõrtsimees juhtunud aknast nägema, kuidas mees järwe poole joosnud. Kõrtsimees arwanud lohe: ega see õige asi ole, et mees libeda töö ajal seda wiisi ujuma jookseb. Läinud mehele wasta, pidanud kinni, wiinud kõrtsi.

Kõrtsis küsinud, miks mees nii järwe poole tõtanud. Mees wastanud, et tall kange himu

tulnud ujuma minna. Rõrtsimees oli kuulnud, et kui keegi seda wiisi wee poole ruttab, seda surm eest ootab. Minna see tund mööda, siis ei olla wiga midagi.

Rõrtsimees hoidnud mehe lambris kinni ega lastnud ära minna. Seal hakanud pois suurt surma walu karjuma. Ütelnud: „Tooge mulle wett, mu süda kõrweb sees! Range palatus tahab mind tappa!“

Rõrtsimees ei tahtnud wett anda. Urwanud just selle tunni täes olewat, mill ujuja oleks ära upunud.

Ujuja ütelnud, et kui talle nüüd wett ei anta, ta jännu kätte ära surra. Wiimaks wõtnud rõrtsimees teelusika täie wett, annud poisile. Mõtelnud ise: Ega see tilgake ometi kedagi wõdi teha.

Nii pea kui wesi poisi suhu saanud, läinud wesi kohe poisi hinge kurku ja pois olnudki surnud.

Seda wiisi oli Pornuse puna wesi ometi poisi tapnud.

Küll kahetsenud rõrtsimees, et poisile wett annud, aga mis see enam aitas.

47.

Rapla filma hallikas.

J. Rootslane Wõnnust.

Rapla kihelkonnas Rehna wallas on üks hallikas. Seda hallikat kutsutakse filmahallikaks. Selle hallika põhjas olla põhjatu hulk raha.

See raha saanud jeda wiisi sinna hallikasse:
Ühes mõisas elanud muiste hirmus ahne herra.
Seda herrad hüütud filmatistjaks.

Rootsi sõda alganud. Herra põgenenud oma
suure raha lastiga Rootsi sõja eest ära. Olnud
taline aeg. Raks hõrga wedanud reega raha lasti.

Hallikas olnud finni külmetanud. Kui herra
raha koormaga parajalt hallika kohta jõudnud, tul-
nud wanatont ja sõtkunud jää latki. Sõtkunud
sellepärast, et herra warandus olnud waeste wereft
ja higist tõkku torjatud. Herra, hõrjad ja raha-
last langunud kõik hallikasse ega peasnud sealt
enam wälja.

Wanatont hoiab ses hallikas praegu weel jeda
raha ja kuitatab wahel. Sellepärast ei külmeta
see hallikas iialgi finni.

Et filmatistja raha hallikasse langenud, antud
hallikale filmahallikas nimets.

Pühapäewal jutluse ajal, kui ilus ilm, olla
rahakast tõige reega ja hõrgadega praegu weel
näha. Kui aga raha wälja katsutakse wõtta,
taob rahakast ära. Mart Dre juust Kapla kihelkonnast.

48.

Nõiahallikas.

M. Luu Raatwereft.

Põltsamaa kihelkonnas Raatwere mõisa
wäljal kasvab wana saarepuu salt. Seda hüüab
rahwas „salu-aluseks.“ Selles salualuses on

üks hallikas, mis rahwas „nõia hallikaks” kutsus. Nõiahallikast natuke õhtu pool on enne suur, õdnes jalakas kaswanud. Selle jalaka all seisnud tuue jala pikkune ja neljajala laiune tiwi. Seda tiwi hüütud „lestenaiste tiwiks.” Tiwi ei ole enam seal, waib on sealt Lustiwere mõisa wiidud.

Korra piinanud pöud rahwast. Rahwast sur-
nud joogi jänusse ja nälja kätte nagu loogu. Küll
ohwerdanud rahwas (Taarale?) aga see kõi pole
fiiski aidanud. Wiimaks saanud rahwas ometi
imelikul wiisil karastawat wett.

Ühel päewal nutnud kolm ühenimelist lestenaist
lestenaiste tiwil. Nende pisarad kogunud endid
kõtku ja neist sündinud hallikas. See hallikas
hakanud karastawat wett wälja woolama.

Snimesed saanud jälle juua, unustanud Jumala
ära. Hakanud uuesti kurja tegema. Rahwa pa-
randamata meele pärast jäänud hallikas jälle kui-
waks. Joogi puudus tulnud uuesti rahwale.

Kui rahwast jänusse hakanud surema, mindud
nende lestnaisie palwele, kelle pisaratest jätw
sündinud. Palutud neid wett muretseda, et rah-
was joogi jänusse ei sureks.

Rahwas läinud kangesti peale. Naesed ei tead-
nud muud teha kui läinud ühel pühapäewal jutluse
ajal hallikat rookima ja tiwile ohwerdama. Töö
riistadeks olnud igal naesel: lauluraamat, leitwa
wiilakas, tabli, sõnituhark, ahjuluud, roop ja leitwa

labidas. Enne hallika rookimist ohwerdanud naesed ohwrikiwil.

Olnud hallikas roogitud, läinud naesed jälle ohwrikiwi juurde, tõsinud ohwrikiwi ahjulua, leiwa labida sõniku hargiga ülesse! Kohe hakanud hallikas wett wälja ajama. Wõtnud nad ohwrikiwi alt ahjulua, leiwalabida ja sõnikuhargi ära, jäenud hallika wäljaajamine seisma. Tõstnud kiwi ülesse, hakanud hallikas jälle wett wälja ajama. Muude inimeste rookimine pole aidanud, waid teinud hallika weel enam mudaseks.

Rahwas hakas hallikat „ndiahallikats“ ja ohwrikiwi „lestenaeste kiwits“ hüüdma. See nimi jäigi neile.

49.

Pärnu tondid.

J. Reikwelt Weelt.

Pärnus olnud Jakil ja Mitil muiste omad tondid. Need kaitsenud nende warandust. Järgesti püüdnud üks tont teise warandust ära tuua. Selle läbi tõusnud mõlemate wahel jagedad riid.

Korra olnud jälle mõlema tondi wahel suur tüli. Seda näinud Miti kutsar. Kutsar wõtnud puuhalu ja annud teisele hea müra. Lõõnud tondi jalaluu katki. Wigase peale saanud terwe nüüd fergesti wõitu.

Homikul tulnud herra kutsari juurde, annud

tutsarile 25 rupla ja ütelnud: „See on selle eest, et Jaki tondi jalaluu katki löid.“

Tondid olla kurjad waimud ja teha üksi neile head, kes tontide sõnad ostawad. Kes nende sõnu ostab, wõib neid käskida kõiksugu tööd teha.

50.

Pärnu rahaauk.

J. Raru Pärnust.

Wanas Pärnus Siimu kõrtsi taga olnud wanasti mere kaldal Näka talu.

Selle Näka talu ligidal nähtud tihti võse tuld põlewat. Ühel võsel läinud üks noormees selle tule juurde. Tule juures olnud kolm meest, kõigil pikad hambad ja suured, mustad filmad.

Noormees palunud nende käest piibu peale tuld. Üks mees pannud suure põlewa süe piibu peale. Piip aga ei põlenud.

Noormees läinud tüki maad edasi. Waadanud: piip tulda täis.

Teisel võsel läinud noormees jälle tuld waatama. Saanud aru, et wanadpaganad oma raha seal kuuwatavad.

Ei teisel ega mitmel järgmisel ööl enam tuld näha.

Ühel võsel üteldud sellele noorele mehele: „kui sa Jaani õhtu seal jälle tuld näed, siis mine juurde ja wiiska riie tule peale. Siis saad palju raha!“

Jaani võsel paisunud ka jälle tuli.

Noormees võtnud tüki riidet, läinud tule juurde, wisanud riide tule peale. Ise läinud eemale.

Homiku läinud, võtnud riide ära, waadanud. Riide all olnud suur hünik kuld- ja hõberaha.

Noormees saanud sest saadik väga rikkaks.

Näka talu on sealt ammu ära kadunud. Raha augus olla aga praegugi seal veel küllalt raha. Kes saab seda aga sealt kätte!

Karl Nikolai juust Pärnust.

51.

Karula laenu kassa.

M. Siipsen Rõugest.

Muiste olnud Karula walla Mäntiku talu maa sees raha keller. Sealt võinud peremees nii palju raha laenata kui ise soowinud. Teistele peremeestele sealt aga kopikatti ei antud.

Rahakambri ukse wõti seisnud alati ukse ees. Sisse võinud igaüks minna. Rahakambri uks olnud mäe küllel. Ilus tütarlaps olnud raha wäljaandja ja wastawõtja. Tütarlaps istunud kuldtoolil, õmmelnud hõberaamil.

Mäntiku talu sulased võinud ka peremehele kätta raha toomas, aga mitte enestele. Korra läinud sulane lainama. Ütelnud peremehele tarwis olewat, tahtnud aga enesele wõtta. Tütarlaps saanud wihaseks, tõmmanud nurgast puuhalu, löönud sulase pahema jala pihta. Glu otsani longanud sulane.

Sest saadit ei julgenud teegi enam walega enesele sealt raha minna petma.

Kulda ja hõbedat anti laenuks, wasega wõis aga wõlga ära maksta. Minult selle peale waadati, et niisama mõnda raha tükki tagasi makseti kui laenuks saadud. Raha hinnast ei lüsitud midagi.

Sellapärast läinud Mäntiku peremees wäga rikkaks. Wõis ju kulda laenata ja waskkopikaid tagasi anda.

Korra tulnud teisest walla otsast üks mees Mäntikusse öömajale. Heitnud Mäntiku wanaga ühte woodi magama. Jutt tõusnud jutust, kõne kõnest, wõeras küsinud raha keldri lugu. Raha-keldri lugu oli aga kõwasti keelatud kellegile rääkida.

Mäntiku peremees hakanud laenu kassast pisut rääkima. Kohe koputanud teegi nii, et tare seinad wärisenud.

„Si tohi enam sõnagi rääkida!“ ütelnud peremees ja pöörnud wõerale selga.

52.

Wigala maa alune tee.

Wigala kirku juurest minna maa-alune tee Wigala mõisa. See tee tehtud muiste, kui sõjad ühte lugu meie maad laastanud. Maa-aluse tee pärast ei wõinud sõda Wigala lossi rahwale iialgi suurt häda teha, lossi rahwas wõis alati waen-

laste eest ära põgeneda, kui need ka lossi tungisivad. Ümberpiiramise ajal sai aga lossi rahwas maa-alust teed mööda ikka moona ja lisawäge juurde.

Viimaks võtnud waenlased ometi Wigala lossi ära, pannud põlema ja lõhkunud hoopis ära. Lossi põlemisel läinud maa-aluse teegi ots umbe, nii et seda puhtu enam maa alla ei pease käima. Tee ots olnud nüüdse magasi aida ligidal; kus aga teine ots, seda ei tea enam.

Selle maa-aluse tee lõrwa tehtud ka wanasti suur waranduse koobas. Sinna koopasse wiidud maa-alust teed mööda lossi warandus warjule, et see sõja ajal waenlaste kätte ei sattuks. Warandus seista tugewa raudukse taga peidus.

Korra läinud üks mees kirku juurest Wigala mõisa seda teed mööda. Korraga näinud raudukse, raudukse lõrwal kole suur must koer rahatündri otsas. Mees tahtnud ligemale waatama minna, aga koer ajanud hambad irewile. Mehele tulnud hirm peale. Ratsunud, et plagama saanud.

Mõned teisedki näinud seda raha wahti musta koera wahel raha tündri otsas, wahel muidu ukse lõrwas. Koer ei lasta kedagi wõderast enese ligi.

Korra võtnud leegi püssi kaasa, pannud hõbekuuli sisse, läinud koera juurde. Koer ukse taga. Mees lasknud hõbekuuliga. Koer kadunud koke. Üks seisnud ometi lufus, nii et mees sellegi poolest raha koopasse ei peasenud.

Pärast seda nähtud koera jälle raudukse ees wahti pidawat.

See suur warandus seisä weel praegu seal maa all warjul; kus kohas nimelt, seda ei tea praegu üksi. Wigala wanades raamatutes olla see ometi ülewel.

Mõned ütlevad, et seal 10 tündrit kulda ja hõbedat olla, mõned jälle koguni 25.

53.

Rootsi kuninga warandus.

L. Lepp-Wikmann Häljalast.

Wiru R i g u l a kihelkonnas R u n d a mõisa juures, umbes pool wersta mõisast kaugel on üks mägi. Seda mäge hüütakse L a m m a s m ä e t s. Ses Lammasmäes olla Rootsi kuninga G u s t a w A d o l f i warandus.

Kui Gustaw Adolf Malla ja Kalwi mõisa wahel maale tulnud, lastnud ta sõjawäe sinna mäe sisse keldri teha. Sinna keldrisse pannud kuningas suurema jao warandust warjule. Si tahtnud rohkem kulda ja hõbedat kaasa wedada kui hädasti tarwis läks. Seal see warandus praegu weel seisab. Runda herra piab seda nüüd oma päranduseks.

Korra läinud üks Runda herra Saksamaale. Mõisa jäenud teiste ülewaatamise alla. Mõisa walitseja wõtnud 20 Poolakat kaasa, wanad paberid kätte ja läinud Rootsi kuninga waranduse kellert lahti kaewama.

Mehed kaewanud paar kuud aega. Tuba jõudnud keldri wõlwid wasta. Nüüd weel tarwis läbi raiuda.

Korraga tulnud herra Saksamaalt tagasi. Lastnud kohe kaewatud augu finni ajada. Ütelnud ise: „Meil on omal warandust küllalt, pole tarwis Rootsi kuningale kulda kaewama hakata! Kui tarwis, küll siis keldri lahti teeme!“

Herra annud metsawahile kõwa käsu kätte järele waadata, et keegi enam kaewama ei lähe.

Kaewates leitud sealt mäest sõjariistu, labidaid, kirkweid j. n. e. Need wiidud kõik mõisa. Raha keller ise aga jäänud puutumata.

54.

Tubri linna raha.

J. Prooses Nigula Druft.

Ridala kiriku juures Saniku küla ligikal on üks mägi. Seda mäge hüütakse Tubri mäeks. Seal mäel seisnud wanasti Tubri linn. Mõned teawad rääkida, et linna äär wähest weel maa sees paistab.

Korra läinud üks mees Siitwa kõrtsist just waimude tunnil sealt mäelt läbi kogu poole.

Näinud: Tubri mäel põlenud suur tuli. Paar meest wahtinud tule ümber.

Mees läinud wõeraste juurde. Küsinud: „Kest te olete? Kas saab teie käest ka piibu peale tuld?“

Wõderas wõtnud tulest kolm sütt ja wisanud mehe ette. Mees wõtnud ühe süe, pannud piibu peale, teised kaks jätnud maha.

Kodu leidnud mees enesel raha tüki piibu peal. Teisel päewal läinud tule kofta waatama, aga ei leidnud sealt midagi muud kui kaks raha tükki. Need oliwad need süed, mis wõderas talle tulest wälja wisanud.

55.

Rustiwere lossi kulla tündrid.

M. Luu põltsamaalt.

Rustiwere wallas Neanurme külas Weskiotsa talu maa peal on ühed müüri waremed. Rahwa jutu järele olnud seal wanasti Loostri linn (Rustiwere loss) ja Munga wesk. Neis waremetes olla praegu weel fulbsäng, fuldpüss ja tünder kuld. Seda warandust hoida wanapagan ise.

Korra näidatud Weskiotsa talu peremehel unes, et: mine kuuwalgel neljapäewa öösel risttee peale, tee sinna süte tuld ja käi kolm korda ümber tule wasta päewa, siis saad näha, kus kulla tünder seisab ja kes teda hoiab. Selle peale mine koju ja oota kuni järgmise neljapäewa õhtuni. Enne keskööd mene püssiga kulla hoidmise kofta. Püssile pane elawhõbeda kuul sisse. Kui kullahoidja maa peale nähtawale tuleb, lasse teda elawhõbeda kuuliga. Selle eest hoiu aga, et sa

arats ei läe ega Jumala nime ei nimeta. Saad sa kolme neljapäewa õhtul kartmata ja Jumala nime nimetamata rahahoidja peale elatõõbede kuuliga lasta, siis saad sa kulla tündri kõigega enesele. Ei saa sa aga kõik nii teha, wajub kulla tunder maa sisse ja sa ei saa teda enam kätte.

Neljapäewa õhtul kuulwalgel läinud Westiotsa peremees risttee peale, teinud tuld ja käinud kolm torda wasta päewa ümber süte tule. Warsti paisunud Westiotsa peremehele waremetest sinine tuli filma ja tule seest suur kulbraha tunder. Hall fitt punase habemega pidanud aga tündri juures wahti. Paari filmapilgu pärast kadunud sinine tuli. Ühtlasi wajunud kullatunder kõige hoidjaga maa sisse.

Särgmisel neljapäewa õhtul läinud Westiotsa peremees sinna ligidale waremetesse. Jäänud ootama kuni kullatunder hoidjaga nähtawale tuleb. Mees oodanud tüki aega. Siis hakanud sinine tuli põlema ja warsti selle peale tõrkinud ta kulla tunder oma hoidjaga maa seest ülesse.

Mees pannud püüsi palgesse ja sihtinud siia peale. Pauk käinud, tuli kustunud. Kilinat, kolinat kuulnud. Raha tunder kadunud kõige oma hoidjaga.

Kolmandamal neljapäewal olnud Westiotsa peremees jälle teatud kohal platsis. Oodanud, mill kulla tunder oma hoidjaga nähtawale tuleb. Püüa ootamise järele hakanud wiimaks sinine tuluke põlema. Kulla tunder tõrkinud maast välja,

werise kaelaga sitt wahits juures. Sitt wahtinud wõderiti mehe peale.

Mees pannud püsfi palge, sihtinud siku peale. Lasknud. Tuli kustunud, raha kadunud.

Neljandamal neljapäewa õhtul olnud mees ju dige aegsasti platsis. Doodanud, mill kulla tündri lätte saab.

Wiimats haatanud finine tulute paistma. Kulla tünder ferkinud maast wälja. Kulla tündril üleni werine sitt wahits juures. Sitt ajanud mehele külma üle ihu, aga mees pannud siiski püsfi palge, sihtinud sikku ja lasknud.

Pauk käinud. Tuli kustunud. Hirmsa tšisaga pannud sitt putku. Kulla tünder jäenud paigale maha.

Mees jooksnud kohe kulla tündri juurde. Hüüdnud rõõmu pärast: „Waat, nüüd olen ma ometi fõrd rikas mees! Jumal olgu tänatud!”

Nii pea kui mees Jumala nime nimetanud, wajunud kullatünder kohe walju kõlinaga maa alla.

Nüüd tulnud mehele küll teeldud sõna meelde, aga mis hilja, see hilja! Mees tahetsenud oma rumalust. Küll kaewanud mees sealt, kuhu kulla tünder kadunud, aga mis kadunud, see kadunud.

Mees jäenudki kullast ilma.

Wirtsu linna warandus.

M. Reimann Hanilaft.

Wirtsu wana linna feldrites olla palju kulb-, hõbe- ja waskraha ja ka palju muud warandust warjul. Need feldrid on tiwa ja prügi täis ja enamisti kõigil feldritel laeb sisse lõhutud. Mitmed on katsunud Wirtsu linna kulda kätte saada, aga pidanud töö ilka enne pooleli jätma kui nad kulla kätte saanud.

Korra kaewanud üks naene ju mitu neljapäewa õhtut Wirtsu linna feldritest warandust. Wiimaks hakanud waranduse feldri üks paistma. Suur töö ja waew olnud juba möödas.

Korraga ilmunud maa seest punane warsa pea. Teinud kolm korda peene, heleda äälega: „Jii, ih, ih, ih, ih, ih!“

Naene lõonud seda kuuldes kartma. Waadanud siis: wars kadunud, rahakeller kadunud, prügi ja praht nagu enne kõiki kotte katmas.

Karksi põrgu Wanapagan.

G. Rihberg Karksi.

Karksi lossi asemel ja ümberkaudu elanud muiste kolm wanapaganat, nimelt lossi kohal, Mäliste põrgus ja Wanakariste Koodiorus. Lossi wanapagan luusunud poisikesena mööda

metfi ja mägesib, mänginud külakarjastega furni, lõõnud murul hundiratast, wedanud wägipulka ja teinud muid tülka. Heinalistel sõõnud pudrukabid tühjaks, pannud kiwid asemele.

Siljemini nähtud wanapaganat sagedasti mustas tõllas, neli musta tätku ees. Tihti nähtud jälle musta kasfi, tulist kera j. n. e. lossi murul weeremat. Kiriku seina äärde jõudes kadunud nähtus äkisti ära.

Lossi wanapagan olnud Koodioru wanapagana hea sõber. Iga esmapäew ja reede küpsetanud lossi wana wärsket leiba. Iga korra saatnud ta Koodioru wanale wärsket tätku katsuma. Kartsi wanal olnud suur, lai, pika warrega leitwa labidas. Pannud korraka täks suurt leitwapätsi labida peale ja wisanud labida pilwele laudu Koodiorgu (lossimäelt rohkem kui 10 wersta kaugemale). Hüüdnud ise: „Lisna, jäh leitwa lasna!“

Koodioru wanapagan pannud omalt poolt ka pätsi labidale, wirutanud labida tulnud teed tagasi ja hüüdnud: „Lasna, jäh leitwa lisna!“

Nii lennanud leitwa labidas alataja pilwele all.

Mitmel korral ja mitmel kohal katsunud lossi wanapagan enesele redupaita wõdi linna walmistada, aga see töö ei õnnistanud.

Kartsi Tauga karjamõisa nurmel on praegu suur kiwi aherwars, kus neli igatwest wana pärnapuud kaswatwad. Kiwi aherwars ei olle ikka seal olnud ega need pärnad ikka seal kaswanud, waid wanasti sinna tulnud.

Tauga jalust natuke maad eemale on teine suur linna ase, sealt natuke kaugemale kolmas. Sinna tahtnud wanapagan linna ehitada, kannud jaks kiwa kofku. Töö aga jäenud pooleli, sest kutt laulnud, põllepaelad läinud katki, kiwid kufunud maha, jäänud sinna paika.

Loosi wanapagan elada praegu weel loosifelsbris wdi Karsti põrgus. Seal istuda ta musta kassi näol kuldraha püttide otsas. Hoida neid, et keegi nende kallale ei saa.

58.

Mäliste põrgu.

G. Ritzberg Karstist.

Neli wersta loosimäelt Polli Mäliste talu piiris on Mäliste põrgu. Järsu mäe kaldal on ilus liiwapae koobas, umbes kolm silda kõrge. Koobas täib pealt püstkõogi moodi kofku, alt aga on 4—5 silda lai. Sulas hallikas wuliseb koopast wälja.

Siin on Mäliste wanapagana eluase. Wanapagan elanud seni seal kui meie maal waimulikla laulusid hakatud laulma; siis läinud ta ära. Sell ajal ei lauldud üksi kirikus ja kodu, waid ka wäljas töö juures ja ditsel. Iseäranis neljapäewa ja laupäewa õhtutel sõlunud metsas ja mäed küla noorte neidude lauludest. Ka olnud sell ajal Mäliste põrgu ümber alles küla tarjamaad, kus härjad ammunud ja kaapinud. Seba kõi ei wõinud wanapagan sallida ja lahkunud sealt.

Ara minnes sajatanud wanapagan: „Kadugu tüdrutu häbi ja tarja kasu!”

Sest saadik ei olla küla neiud enam nii kassinad ja karsid ja härja kasu olla ka tangu jäenud.

Põrgu wasta üle soo ja Kurejõe Põllemäe kohal seisab Suttisild. Wanapagan tahtnud korra oma wanaleemale paari „Maarja sülle” kinkida, kaotanud need aga üle mere tulles merde ära.

Pahal meelel wõtnud wanapagan nõuiks üle mere silda teha. Wiinud ühe põlletäie kiwa merde, põlletanne kattenud, kiwid kufunud maha, jäenud sinna paika. Sest saanud Põllemägi ja Suttisild oma nime.

Talwe ajal käinud põrgu lähedalt läbi soo otsekohene taline tee mööda.

Sagedasti püüdnud wanapagan sõitjaid üht ja teist wiisi kimbutada.

Mõnikord olnud tee peal saabas maas. Tõstnud leidja saapa ree peale, koha saabas mehega jõudu katsuma. Püüdnud meest jõe tassiida.

Wahel jälle olnud sõitjad mustade tassidega ja ronkadega kimpus. Need tahtnud meest ja hoost õnneks wõtta. Sga kord aga, kui sõitjad saanud ütelda: „Issa pojule, püha waimule!” kadunud nägemised ja sõit läinud takistamata edasi.

Koodioru põrgu wanapagan.

E. Rihberg Karksist.

Kolmas wanapagan elanud Wanafariste mõisa ja järwe ligibal suures Koodiorus. Mehike olnud eht arppüks, nimelt kartnud ta metsatutskaid, kes sagedasti talle Abja põlistest laantest naha peale kippunud.

Ra Põtri-taadiga olnud tal alati pahandus. Riipea kui kōue kōminat kuulnud, walanud wanapagan järwe poole, nii mis kannad wälkunud. Sagedasti wirutanud pitne talle järwe järele, nii et sinine suits taga.

Mõne korra tassinud wanapagan mõisa keldri wõtmed põrgu. Sealt tulnud ta keldrisse üht ja teist nosima.

Mõisaherra tuapoiss olnud wanapagana hea sõber. Tuapoiss läinud iga korra põrgu wõtmete järele ja toonud need ikka jälle wanapagana käest ära.

Karksi Karu-Matši pärnad.

J. Riisik Karksist.

Karksi Mäetülas Karu-Matši talu maa sees Pähnamäe taldal tüla tee ääres olnud

lats põlist pärnapuud. Neid hüütud pärna raagliteks. Wanapagan ise oli need pärnad toonud ja sinna istutanud.

Seal ligidal on Jntsaare soo. See olnud wanasti wanadepaganate päralt. Kui Jntsaares wanadelpaganatel mõni pidu olnud, tulnud üks pagan, wõtnud dle poolwaati kae peale, läinud pärna otsa ja hüüdnud ise: „Karu-Mats! Karu-Mats! Tule nüüd Jntsaare saaja punapükspulma!”

Kui Karu-Mats pagana käest ande wastu wõtnud, läinud ta naene nurikut wiima. Peale selle läinud Karu-Mats oma perega Jntsaare paganatele pidule.

Kes risti ette ei heitnud, sellele antud kõijsugu head rooga küll ja küll süüa, kes aga risti ette heitnud, saanud ainult elaja sõnnikut ja wirtsja.

Kui seal Jntsaare soo ääres põllu peal peale päewa weel küntud, tulnud paganad ikka koge tiusama. Nagu maa alt ütelnud hää: „Jäe rahule! Mis ja peale päewa weel tööd teed!”

61.

Waiwara pörgu.

D. Koosipuu Waiwarast.

Waiwara mägedes on palju aukusid, neis seisab peaaegu alati wesi. Kõige tuttavam neist

on Talbriku järw. Keskel augu põhjas kasvab pikk rohi, tükati jälle nähatse puhast muda.

Talbriku järwest arwata 200 sülda lõune poole on tsekmise Waiwara mää põhjapoolses otsas arwata 30 sülla sügawune auk. See seisab alati tuiw. Suured kuused kasvawad augu põhjas. Selle augu sündimise kohta räägib rahwas järgmise jutu:

Korra tahtnud wanapagan ühte ja teise kohta haata põrgut ehitama, aga igalt poolt kikutatud mehike minema. Sellepärast wõtnud nõuiks salaja maa all tööle haata.

Sels leidnud wanapagan Waiwara mäed sündjad olewat. Haatanud kohe tööle. Nädaliga olnud lugu ju nii kaugel, et wõdinud põrgusse tuld haata tegema. Tuli tehtud üles. Wanapagan oma pois- tega haatanud tule ümber pidu pidama.

Sell korral just sattunud wana Laagna mõisa rehkepapp Hans Waiwara mägedes luusima. Otsinud kapsa astja wõrude tarwis wõrude puid. Süh- tunud just selle kohta peale, kus wanadpaganad pidu pidanud. Kuulnud maa alt kisa ja kära. Ühtlasi wabisenud terve mägi kangeft tantsum.

Hans tahtnud asjast aru saada. Wõtnud labida, haatanud auku kaetwama. Nuk ulatanud Hansule üle pea, aga ikka weel ei midagi. Korraga näinud Hans, et wanadpaganad Hansust natuke maad eemal maa sisse läinud.

Seda nähes Hans august wälja kohe waatama, kuhu wanadpaganad läinud. Leidis sarapuu pöö-

last laia augu. Tegi puust risti, wõttis risti fätte, hakkas august alla minema.

Natufese aja pärast nägi Hans: tuli põles suures ahjus, ahju peal aga seisis suur katel, tulist tõrwa täis. Hans sai kohe aru fätte, et wanapagan siia uue põrgu ehitanud.

Hans ronis maa peale tagasi. Hakkas kohe arwama, kuidas wanalepaganale pussi teha. Läks, rääkis lugu Kalewile. Kalew lastis hulga rahwast kottu ajada ja sügawa augu kaewada. Sinna auku pumbati palju wett. Wanadepaganate wäljatäigu aul tiiluti aga kiwidega tõwasti finni.

Wesi woolas põrgusse. Põrgus tõusis suur lära, müra. Wanadpaganad tahtsiwad põrgust wälja põgeneda, ei pease, aul finni tiilutud. Hakkasiwad uut teed kaewama, kust wälja peaseks. Aga wett woolas ikka rohlem põrgusse sisse, ja wesi pani töö finni.

Onnetusets langes tõrwa katel ümber. Tõrwa tõit wette. Wesi põlema. Kull katsusiwad wanadpaganad tulb kustutada, aga selle tule wasta ei aidanud mingi asi. Tuli põles nii laua kuni maa pinna läbi põletas ja leegid wälja hakkasiwad täima. Ühtlasi ulatas tõrwane wesi ju maa pinnani.

Nüüd jäeti wee pumpamine seisma.

Mitu päewa põles tõrwa maa sees weel ja ajas hirmsaid leekisid wälja. Seda wiisi põletanud tuli selle sügawa argu Waiwara mäe sisse. Rahwas kutsus seda auku sest saadil põrgu auguks.

Wanadelpaganatel wõtnud aga tuli ja wesi
kõigil tossu wälja.

62.

Tori põrgu.

H. Keller Piliſtiwerest.

Wanal ajal elanud meie maal härjapõlwe mehed. Need olnud kashu poolest wäikesed, lühikesed, paksud mehed, aga wäga osawad iga sugu tööle. Kõik peenemad tööd teinud nemad ära.

Ra olnud härjapõlwemehed kanged salateede tegijad. Tori põrgugi õõnestanud nad läbi ja teinud õõnestee Riia linna ligidale wälja.

Viimaks läinud härjapõlwe mehed meie maalt ära. Minnes müürinud nad Tori põrgu ja maaluſe tee Tori jõe poolt linni, pannud kolm raud uſt ette. Kolmandama uſe kõrwa teinud nad puust wanapagana, pannud ſartwed teisele ka weel pähä.

Rahwas saanud aru, et härjapõlwe mehed ära läinud. Windud lohe jõe äärde põrgut waatama. Kus ja lähed: rauduſed ees.

Olnud seal üks wana soldat. Soldatil olnud mõdt, mis üks poiss teinud, kui ſee korra härjapõlwe meeste juures ſepa ametit õppimas käinud.

Selle mõõgaga kangutanud soldat eſimese rauduſe luku katti! Jõudnud õnnelikult kolmandamani

ukseni. Seal murdnud soldat aga tangutades oma mõõga tatti. Poole mõõgaga annud soldat weel wanalepaganale kops pähä ja putkanud ise maa alt wälja.

Et raudust lahti ei saadud, ei saadud näha, kas härjapõlwe mehed oma kulla ja hõbeda Tori pörguše jätanud wõi sealt mujale wiinud.

63.

Kolm nõida.

J. Reitwelt Weelt.

Wanasti elanud kolm suurt nõida, Widu, Tani ja Nadi. Widu elanud Wirusaares. See saar on Wee walla jaos (Saagupi kihelkonnas) kroonu rabas: ta ümber on ütleмата tüma soo. Saar ise on kõwa pae kaljulinn, ümberringi ta ääri piirab walli moodi kõrgustik. Rahwa ütlemise järele olnud seal wanasti linn.

Tani elanud Taidrasaares, umbes 8 wersta Wirusaarest hommiku pole raba fees. Taidrasaaregi ümber on tüma soo.

Nadi elanud Naisaares, nende kahe saare wahel. Taidra ja Naisaar on Parasma walla jaos.

Ühe luuaga ja lasnaga teinud nad ühe korraga leiba. Wilistamise peale tulnud ahjuluud ja leiwalasu iseenesest iga ühe juurde. Hobusega sõitnud

nad juure ajal ratsa üle soode ühele teisele wõerats, ilma et hobune oleks sisse wajunud.

Wirusaares olla nende järgi weel hulk raha, aga keegi ei tohi seda raha auks kaewata. Seda warandust waltwada ussi kuningas oma alamatega.

Rahwas on sellele kohale nime pannud ussi-lõugas, sest igal ajal, kui sinna ligi minnakse, on seal ussa näha.

64.

Tarwastu ahifotused.

J. Ruust Woorust.

Igal talul ja majal oli oma ahifotus. Ahifotused oliwad: kiwi aherwarred, puude alused, taretagused alna alused j. n. e. Niisugustes ahifotustes arwati waimusid elawat, kes majale õnne ja õnnetust wõdisiwad tuua.

Et õnn alati majas oitses, siis tanti waimudele meelehead. Igast uudisest ja wärskest toidust pidi kõige enne ahifotusele wiidama.

Ahifotusid olnud Tarwastu kihelkonnal enamisti igal talul. Tarwastust häwitatud neid üks wanamees Jaak Asfer ära. Asfer olnud Tarwastu walla mees ja alganud oma tegewust kõige pealt Tarwastu wallas.

Waimude wäljaajamine sündinud järgmisi: Pere-mees kutsunud „kirjamehe“ (Asferi) talusse, näi-

danud ahitotuse ära ja läinud ise eemale. Ara-
ajamise juures ei tohtinud üleüldse teegi muu olla
kui ajaja ise.

Äsfer tõndinud ümber ahitotuse, lugenud piib-
list sündsaid salmisid ja nii moodi ajanud waimu
ära. Aga kuhu? Siotša laskinud neid Wõrtsjärwe
„Järwešsaare“ peale minna.

Pärast poole tulnud mõned sealt tagasi ja
kaebanud, et seal ruum wäga kitsas olla. Selle-
pärast saatnud ta waimud seest saadik Tarwastu
ja Suislepi walla wahele Sopasohu. Sealt
ei tulnud enam tagasi.

Tarwastu wallas läinud Äsferi töö hästi.
Waimud põgenenud, rahwas jäenud rahule.

Suislepis tulnud Äsferile aga wäike konts
ette. Äsfer kutsutud ühte talusse ahitotust häwi-
tama. Teinud lõik koogud ära. Läänud siis pere-
mehe juurde. Teatanud, et waim ära aetud.

Peremees wasta: „Ei ma usu! Ma wahtisin
tare läwel, kui sa teda ajasid. Ei näinud, kuul-
nud midagi. Waim on ahitotuses alles. Sina
jäed palgast ilma!“

Äsferil ei aidanud muu asi kui mine palgata
oma teed. Äsferi asja ajamist ei talistanud see
juhtumine põrmugi. Üskmata peremees wiis aga
oma ahitotusele ikka wärsket edasi.

Aegamööda häwitas Äsfer ahitotuseid nii palju,
et neist umbes kümme-kond weel järele jäi.

Üskmata peremees ei tahtnud wiimseks jääda.
Läts jälle wana Äsferi juurde ja palus, et teine

tuleks ja waimu wälja ajaks. Nsfer unustas wana paha ja läks.

Ahitotuseks oli kiwiaherwaris. Nsfer wõttis raamatu kätte, käis aherwarre ümber ja luges. Setus wahel aherwarre peale, tõendas natuke, haatas jälle kõndima ja läks lugebes itka kaugemale aherwarrest.

Ukisti kuuldi aherwarrest hirmust pauku. Pangu peale tõusis sinine suits ülesse.

Peremees waatas lugu eemalt pealt. Lõi imestades läbi kottu.

Wana Nsfer kõndis jälle esmalt ümberringi, pärast istus aherwarre peale, tõendas natuke enese ümber, tõusis üles, kõndis weel mõne teeru ja tuli siis peremehe juurde.

Peremees kõhe wasta: „Nüüd ma usun, et kurat tõesti mu talust wälja läinud. Seda tunnistab pauk ja sinine suits. Nüüd ma ütlen, et sa tark ja julge mees oled! Nüüd maksan sulle palga ilusasti wälja!”

Nsfer sai palga ja läks oma teed.

Peremees waatas weel tüki aega järele ja ütles siis: „Kurad on küll kawal, aga „kirjamehed“ on weel kawalamad! Kes oleks seda wõinud uskuda, et Nsfer kuradile niisuguse tüki pidi tegema!”

Pangu sünnitaja ei olnud ometi waim ega kurat. Nsfer oli oma wana püstoli ahitotusesse pannud

ja sellele taelaga tule peale pannud. Seep see paugu ja suitsu sünnitas.

65.

Wändra Tõnn.

J. Niinas Ristilt.

Wändra ja Lelle wallas olnud wanasti paljudes peredes Tõnni wakkas wana rattarumm, mis lambri otsal seisnud. Tõnni wakk wiidud kõigist saadustest itka kõige parem ohwri osa. Ses peres, kus Tõnni wakk häid ohwreid wiidud, asunud kõigis asjus itka hea õnn. Teiste peredes olnud itka pahandused ja õnnetused.

Tõnni waka läbi tulnud wõderastelegi palju õnnetusi ja haigusi. Läänud teegi Tõnni perest lehma mullikat, sia põrsast ehk muud looma ostma, olnud kõhe ostjal haigus ligi ja ostetud loomad pole ilmasgi õnnistanud. Muidu pole haigusest lahti saanud kui pidanud Tõnni „laskma“.

Tõnni „laskmise“ pärast minna targa juurde. Tart pomiseb mitmetesugu sõnu, mida teegi teine ei osta, teeb mõne wiguri, laeb püüsi sulahõbedaga, wanade hobuse kingnaeltega ja kõhjasega ära ja siis tagaspidi läbi reite sinna poole, kus haige arwab haiguse saatja Tõnni waka olemat. Selle järele olla haigus nagu käega ära wõetud.

Tõnni wakkade arw kasvunud Wändras itka

suuremats. Haigused lagunenud rohkem laiali. Inimesed jäenud küll pimedaks, küll lõweraks, küll liburaks.

Seal tulnud rahwale wana õpetaja Rörber appi. Ta nõudnud, et rahwas pidanud kõi oma Tõnni wakat kottu tooma. Selle peale lastnud kõi Tõnnid Wändra Tihasselle jõe ära uputada.

Kes sest jdest üle minna ja Tõnni peale mõtelda, saada weel nüüdki üht ja teist haigust.

Kõigest hukkamisest hoolimata olla Wändras mõnes peres praegu weel endisid Tõnni wattu näha.

Rai Sooritsi suust Wändrast.

66.

Raemõisa usfid.

J. Witismann Jüri kihelkonnast.

Wanasti oli Raemõis wersta maad Wastjala külast lõune pool Piritajõe ääres, praeguses Usfiangu pere kohas.

Ses mõisas elas muiste wäga tige herra. Korra wilja lõikuse ajal lastis herra mehi naist selja takka waadata. Igaüks pidi oma ära tundma. Kes ei tunnud, sai pekka, kes tundis, sai ka pekka.

Rui inimesed pühapäew kirikusse läksiwad, wõttis herra nad kinni, wiis tühja hoonesse, pani ukse lõwasti kinni, pistis maja põlema. Rui hoone inimestega põles, ütles herra: „Sibige nüüd nagu usfid!“

Inimesed põlenud ära. Warsti selle peale hakanud aga ussid herrad waetwama. Enne neid seal ei nähtud. Nüüd oli neid mõisas igas kohas. Herra ligi tülksistwad nad kõige kurjemalt. Seda kohta ei olnud, kus oleks ussidest rahu saanud.

Viimaks tuli herra selle mõtte peale mõisa postide otsa jõe ehitada. Aga sealgi ei jätnud ussid herrad rahule, ujusiwad weest läbi uude mõisa ja herral polnud paremat pidu ühtigi. Hakas sööma, uss talbriku peal. Ei mõidud postidegi otsas mõisas elada.

Mõis wiidud siis sinna, kus ta praegu on, wersta neli Waskjala külast õhtu poole. Seal kaotatud selle tarwis suur Kannaküla ära. Kas herra seal ussidest kõhe rahu saanud, seda ei teata, aga tõsi on, et praeguse mõisa juures weel tihti ussa näha saab. Wanal mõisa asemel „ussiaugul“ enam nõelussa ei ole.

Pärast jäänud see herra pimebaks. Siis jätanud kõik endised tembud maha. Ehitanud Tallina seegi kiriku. See olla tema pilt, mis Tallinna seegi kiriku seinale peal wasta uulitsat seisab*). Nimetatud pildil on wanadlane pimemees, pastled jalas. Meest talutab poisike. Alkirjaks on „St. Johannis“.

Landstua peal Tallinnas olla selle herra Johannise werega kirjutatud raamat praegu weel alles. See raamat kirjutatud Raemõisas. Lugeb seda

*) Wõrdle: „kõrused jutud I.

raamatut Raemõisas ei wõidud, sest kui keegi lugenud, jäenud lugija haigeks wõi surunud ära.

Raeherradel olnud selle raamatuga päris häda. Üks herra olnud wiimaks nii tark ja lükanud raamatu keepiga kinni.

Peale selle ei jäenud Raeherrad enam haigeks, tui nad ka inimestele liiga tegiwad.

Pärast wiidud see raamat Raemõisast Tallinna.

67.

Bõltsamaa lossi kodukäija.

M. Luu Bõltsamaalt.

Ühel öösel kuulnud Bõltsamaa lossi inimesed, et ülemise lossi korra peal tangedi kolistatud ja müristatud. Mõeldud esiti wargad olewat. Mindud waatama, polnud hingelist kufagilgi näha. Muud kui kange kolin kestnud edasi.

Haatatud siis järele waatama ses tuas, kus kolistatud. Nähtud wiimaks: wanad puukingad tulnud nurgast wälja, sammunud üle tua, just kui oleksiwad mõne inimese jalad olnud. Wiimaks läinud kingad jälle wana paika tagasi. Sedamaid jäenud ka kolistamine järele.

Lossirahwas ei teadnud, mis sest asjast arwata.

*) Reid wanu puukingu kannud wanasti Bõltsama kuningas Magnus. Reid hoitakse praegu weel lossi neljandamal korral alal.

Järgmisel öösel kuuldud jälle niisamasugust kolistamist. Mindud vaatama. Jälle olnud puu-
tingad kolistajad. Kolmandamal öösel kolistatud
aga teises tuas.

Loosi teenrid läinud sinna vaatama. Näinud:
imeilus naesterahwas läinud üle tua. Tall olnud
kuninga Magnuse puu-tingad jalas, wahaküü-
nal pios. Suuksed ulatanud teisel maani.

Naesterahwas atwanud tua ukse, läinud teise
tuppa, kadunud sinna. Küll otsinud teenrid igal
pool, aga ei leidnud naesterahwast enam kusagiltki.

Weel mitu korda peale selle nähtud kuningas
Magnuse puu-kingu iseenesest kõndiwat ja kuuldud
kolistamist. Wiimaks wiidub kuninga Magnuse
puu-tingad sealt teisale. Siis kadunud kolista-
mine ära.

68.

Hiie neitsid.

J. Wahe Rassaarest.

Hiiu Rassaares põhja pool wasta Waemla
mõisa olnud wanasti suur hiie mets. Sell ajal
ei olnud Rassaares rohkem kui üksainus küla, loode
pool saare küljel. Seda küla kutsutakse praegu
weel Eikülaks. Restmine saare osa olnud põlised
tammesid täis.

Korra pugunud Eiküla siga sest hiiemetsast läbi,

kus enne kellegi inimese jalg ei olnud käinud. Siga peasnud hiiemetsast läbi saare teisele poolele.

Inimesed hakanud siga taga otsima. Leidnud hiiemetsast sia jäljed. Hakanud jälgi mööda hiiemetsast läbi minema. Peasenudki läbi. Smestusets leidnud saare teisel poolel niisama suure küla nagu neilgi.

Mõnda saanud Kassaaire käge küla rahwas teine teisega tuttavaks. Enne ei teadnud nad teine teisest midagi.

Nüüd hakanud külarahwas teine teisel sagedamini sõderaks käima.

Õsiotsa ei olnud midagi paha. Igaüks sõdinud talistamata läbi peaseda. Viimaks tulnud ometi hiiie neitsid oma punaste koertega läbiminejatele teele wasta ja küsinud: „Kas hiiie neitsi laulu õstad?“

Kes hiiie neitsi laulu ära lugenud, seda lastud läbi, aga kes hiieneitsi laulu peast ei osanud lugeda, seda kihutatud koertega tagasi.

Seda wiisi ei sõdinud Õsiküla rahwas Tagaküla rahwast enam sagedasti waatamas käia.

Hiiie laulu õpetanud hiieneitsid ise. Nad lugenud seda mõnele paari korra ette. Mõnele ülsikule saanud siiski see õnn osaks, et hiieneitside nägemata hiiemetsast läbi peasnud.

Selle kohta loonud läbi peasjad iselaulu:

Ei mind näinud hiieneitsid

Ega hiieneitsi koerad

j. n. e., j. n. e.

Hiie neitsi laulu osata Rassaares üls wanamoor praegu weel laulda.

Weel rohlem kui hiiemetsas läimast teelanud hiieneitsid hiiemetsas ohwerdamas läimast.

Umber 80—90 aasta eest häwitatud see mitme aastasaja wanune hiiemets ära. Hiljuti olnud weel üls tamm järel; nüüd on seegi ammu ju maha raiutud.

69.

Pardiaajajate kadumine Wigalast.

J. Reithwelt Weelt.

Korra riisunud üls seltstond pardiaajajaid Wigala Abaste mäe peal rahwast. Võsel läinud nad rööwimas, päewal aga olnud metsas ja soodes peidus.

Wiimaks pannud talupojad endid hulga kaupa kottu ja tapnud hulga pardiaajajaid ära. Muist neist põgenenud ometi ära.

Need läinud ühte talusse. Talus antud neile õlut juua. Neile pandud duue piff pink. Kõik pardiaajajad istunud selle pingi peale. Peremees jootnud neid seal tublisti.

Seni pannud perenaene paja wett täis, teinud tule alla, ajanud wee teema. Siis wõtnud pange-täie keewa wett, läinud duue. Pardiaajajad joonud seal parajalt.

Berenaene wirutanud pangetäie teewa wett, pardiaajatele wasta filmi. Pardiaajad katsunud, tudas minema saanud. Si tulnud selle peale enam iialgi Wigalassee rööwima.

Karl Leiwelti juust Parasmaalt, 72 a. wana.

70.

Wõnnu sissid.

J. Rootslane Wõnnust.

Enne wanasti pärast sõbade lõppu käinud sissid ümber ja riisunud inimesi paljaks. Wõnnu kihelkonnas olnud neid rohkesti, pealegi weel soost ümber piiratud metsa sees nende elupaik. Sinna wiinud nad kõi oma saagi kottu. Salasilda mööda läinud nad kuiwalt maalt soo saarele. See sild seisnud wee all. Sisside elukoht olnud Wõnnu kiriku juurest 7 wersta kaugel, Tartu-Räpina posttee ääres Rootse kortsu juures.

Enne olnud seal järw. Järw lastud kuiwaks, jäenud soo järele. Soogi lastud kuiwaks ja seda wiisi tulnud sild nähtawale. See sild kannab praegu weel sissi silla nime.

Ühte talusse tulnud korra sissid sisse. Kõik rahwas peitnud ennast hirmuga ära. Sulane pole mujale saanud kui ahju peale. Rehe ahi põlenud parajalt. Sisside pealik haatanud ennast ahju ees soendama. Kirtwe pannud ahju ääre peale, käärinud riided ülesse ja läinud ahju ligi.

Sulane näinud ülewelt, et see naisterahwas olnud. Tõmmanud sissi kirtwe kätte ja löönud ühe hoobiga sissi pea lõhti. Siss kukunud furnult maha.

Tüti aja pärast tulnud teised sissid sisse. Nähes, et pealil furnud, ehmatanud nad wäga ära. Wõtnud selle furnukeha ligi ja läinud kus jeda ja teist.

Sisside alalise rööwimise pärast ei julgend keegi enam üffikusse kohta maja ehitada. Majad ehitati sest saadil ikka küladesse.

71.

Hiiu hundid.

A. Reimann Hanilast.

Enne läinud Hiiu rannas palju laewu hukka ja saanud palju inimesi surma.

Korra peastnud kaš Hiidlast ühe laewamehe upumise surmast ära. Kui laewamees toibunud, olnud ta esimene küsimene: kes teda surmast peastnud.

Laewamehele kostetud: „Kaš Hiidlast!

Laewamees aitajatelt küsima: „Mis te nõuate mu käest peastmise palgaks?“

Hiidlased kostnud, et nad ligimese armastusest laewamehe ärapeastnud.

Laewamees küsinud, kas Hiidlastel mingisugust iseäralikku loormat ei pialš olema.

Hiidlased kaebanud, et neil palju hunta olla. Kui loom filmist minna, hundid looma kohe murda.

Laetwamees wasta: „Neist elulatest tahan teid ja Hiiumad peasta. Tänahest päewast hakawad hundid õnduma kuni wiimseni.“

Kohe selle peale läinud kõik hundid Hiiumaal hulluks ja surnud siis ära.

Seft jaabit ei ole Hiiumaal enam hunta.

72.

Miks Hiidlased Pärnu rannas käiwad kala püüdma.

J. Wahe Rassaarest.

Korra olnud muugalased Rassaare säärel kalu püüdma. Muugalased olnud wagad mehed. Need kannud pitte halla kuubesid.

Rassaare mehed ei kannatanud, et wõerad nende meres kalu püüawad. Rihutanud muugalased minema. Muugalaste wõrgud wiinud Rassaare mehed Reina kiriku peale.

Muugalased wõtnud kaks räime, teise isase, teise emase, pannud hõbedase warda peale, lastnud merde lahti.

See ütelnud: „Olete oma kadeduse pärast meid siit ära ajanud, siis ei pia te ka siit enam kalu püüdma! Ruhu need kalad lähewad, sinna piate järele minema ja seal kalu püüdma!“

Need tats kala hõbedase warba peal läinud
Pärnu randa.

Sest saabit on Rassaare mehed ikka Pärnu
rannas kala püüdmas läinud.

Muugalaste wõrgud olla praegu alles Reinas.

73.

Rootsi kuningas leiwa künas.

J. P. Söggel Uuest Karistest.

Sõja ajal olnud Rootsi kuningas Karl XII.
korra Karistes. Waenlased saanud seda teada, taht-
nud Rootsi kuninga wangi wõtta. Jõudnud üsna
kuninga kannule juba.

Kuningas läinud Wana Kariste Saapa
talusse. Perenaene olnud seal kodu. Kuningas
kohe Saapa perenaist paluma, et perenaene Kuninga
ära peastaks.

Perenaene pannud tule ahju. Kuningat käs-
kinud leiwa künasse peitu minna. Kuningas läi-
nud.

Warsti jõudnud tagaajajad Saapale. Naene
seadnud ennast leiwu ahju lastma. Otsijad otsi-
nud küll, aga leiwa künasse pole teadnud otsida.
Seda wiisi peasnud kuningas Karl XII. õnnega
waenlaste küüfist.

Selle heateo eest kintinud Karl XII. Saapa
talu peremehele ja tema suguwõsle.

Wana Kariste Tõlla talude kohal läinud kuninga Karl XII., tõlla telg katti. Sest jäenud siis talule see nimi.

74.

Hantsmõisa herra.

M. Siipsen Rõugest.

Ennemuiste sõitnud Wana-Hantsmõisa herra alati aastase warsaga, teda kutsar Jüri ette raskendanud. Sõitl, kui pimedaks läinud, sõitnud herra kottu ja homiku toidu ajal tulnud tagasi, suud, filmad, riided werised. Reegi poole teadnud, kus herra käib ega tohtinud ka teegi küsida. Herra ei wõtnud kutsari enesega kunagi kaasa.

Kutsar Jüri murdnud alati pead, kus herra ometi ööse käib. Mitu korda näinud kutsar, et mõõk homikul päris werd tilkunud.

Ühel sõitl seadnud Jüri herrale jälle warsa saani ette ja karanud ise ilma herra nägemata saani jalaste peale. Sõit alganud. Werst maad mõisast eemal wäitse mäe kingu kohal hakanud saan herraga ja Jüriga ülesse kerlima. Jüril saanud õige pidada, et saani jalaste pealt mitte maha kukuda.

Sõit läinud üle Urwaste kiriku torni, kus torni tipp wähe saani jalast puutunud, nii et Jüri peaaegu maha oleks kukunud. Siis edasi üle

Rambja kiriku. Ramja kirik oma madala torniga jäenud mõne hea sülla alla poole. Siis ikka edasi Tartu poole kuni doomi katuliku kiriku tipu otsa saan kinni jäenud.

Herra pidanud seal warsa. Näinud nüüd alles Jürid. Herra küsima: „Kust sina siia said?“

Jüri wasta: „Tulin herraga ühes!“

Herra jälle: „Noh hea küll. Nüüd jäed siia hobuse juurde! Aga et sa saanist ei liigu ega linna hulkuma ei lähe!“

Herra tõmmanud mõõga tupest wälja, katsunud tera, pistnud mõõga jälle tuppe ja hakanud edasi sammuma, ikka kõrgemasse ja kõrgemasse Tallinna poole, kuni wiimaks Jüri filmist kadunud.

Wasta homikut kui ju raatuse kell 5 lõõnud. tulnud herra tagasi, pea auranud otsas, käed ja riided werised. Istunud saani ja käskinud kutsari pukki istuda ja koju sõita.

Jälle tunnud Jüri, et nad sedasama teed sõitnud, üle Rambja ja Urwaste kiriku kuni mäekülani, kust nad õhtu õhtu tõusnud. Seal puutunud saani jalased jälle maaga kokku.

See kõik olnud wanal ajal matuse paik. Sealt leitud raha ja muid asju.

Teine kord lastnud seesama herra aastase warsa wantri ette rakendada ja sõitnud Ahijärwe äärde Karula herraga piiri diendama.

Jälle hüpanud Jüri ilma käskimata troška päralaua peale. Tall olnud tahtmine herrad ikka õnnetuse eest hoida, aga juhtunud mehitesele selle torra enesele õnnetus ja surm.

Õhijärwe äärde jõudes olnud Karula herra juba enne seal. Kohe tüli lahti järwe pärast. Teine ütelnud: „Siit läheb piir!“ Teine jälle: „Ei, sealt mäe rinna kohalt!“

Pea oleksivad mõlemad mõõskade peale läinud, kui Karula herra poleks kartma hakanud, et ta üksi ja teisel kutsar kaotas. Ütelnud: „Mis ma teie kätte vastu hakan!“

Hantsmõisa herra vastu: „Kudas kätte vastu?“ Lõi filmad tagasi, nägi Jürid. Kohe ütles: „Ah, armas Jüri, sina ka siin! Hoia, et sa tagasi ei waata, ma tahan selle pörsaga ühes üle järwe sõita. Saab näha, kas ta võib!“

Selle peale lihtas ta oma warsaga järwe peale. Käskis Karula herrad enese järele sõita.

Karula herra ei tahtnud teisest alam olla. Sõitis oma hobusega ka järwele, upus aga warsti ära.

Hantsmõisa herra sõitis edasi. Ütles uuesti Jürile: „Jüri, ära waata tagasi!“

See uubishimuline tahtnud ometi waadata, kudas Karula herra järele sõidab. Waadanud, kukunud järwe, upunud ära.

Sui aegu, kui wegi wäga madal, nägatsse äärest laugel üht musta nuppu weest wälja paist-

wat! See olla Jüri pea. Ras ta tõesti Jüri pea on, kes seal ilmast ilma, ilma mädanemata seisab ja herrad loodab ennast ärapeastma tulewat, kes seda teab!

Wana Hantsmõisa herra sõitnud ilma õnnetuseta üle järwe ega saanud ta rattabli märjaks. Need wantri jäljed olla praegu weel Ahijärwe peal Karula ja Hantsmõisa piiriks, et enam piiri pärast waidlust ette ei tuleks.

Järwe piir olnud seda wiisi diendatud. Herra süda ei jäenud aga weel rahule. Kartnud, et teise mõisa rahwas, hobused ehk weised ta piiri üle tulewad. Sellepärast lastnud herra Petsi talu ligidal mäest walla wahel läbi kaewada ja pannud sinna raudwärawad ette.

Wärawad olnud hirmus suured ja rasked: taba kahe jala laiune, wõti kolme jala pikkune. Raskkümmeend wersta olnud wäraw Hantsmõisast kaugel. Sinna sõitnud wana herra ise iga õhtu wärawat lukku panema. Wärawa linnipanemist ja lukku käänamist kuulnud Hantsmõisa selgesti ära.

Praegu pole selle wärawa jälgegi enam näha, waid ainult mäest läbi kaewatud tee Petsi talu ligidal.

Rahwas tutsus seda mäge praegu weel Wärawa mäeks.

Tõllaga Ülemiste järve mööda.

M. Mija Beelt.

Ennemuiste elanud Wigalas üks herra. Seda herrad teeninud palju waimusid.

Korra sõitnud herra Tallinna. Sõitnud otse üle Ülemiste järve. Järwele sõites keelanud herra kutsarile kangesti ära tagasi waadata

Kutsar sõitnud mööda järve wett nagu kõige paremat maanteed mööda.

Jõudnud juba teine poole kaldale. Seal polnud enam upumist karta. Kutsarile tulnud kange tahtmine tagasi waadata. Waadanud. Näinud: palju waimusid olnud tõlla ees ja taga, wõtnud tõlla takka laudu, pannud tõlla ette. Enne tagasiwaatamist ei näinud kutsar sest midagi.

Miipea kui kutsar seda näinud, wajunud tõld hoostega ühes wette. Et nad aga kalda ligibal olnud, peasnud nad õnnelikult kaldale.

Herra ütelnud kutsarile: „Oleksid sa keset järve tagasi waadanud, siis oleksime meie ära upunud. Waimud ei tee tööd, kui kellegi inimese film neid näeb. Ära saa teine kord enam mu käsu wastu tee!“.

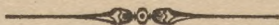
Sants Luksu suust Noobilt.

Nustude juhataja.

Nr.	Lehet.
1. Kalewipoeg Turje telris	3
2. Kalewipoja hobune	4
3. Kalewipoja wagu	5
4. Kalewipoeg heinamaal	6
5. Kalewipoisi jäljed	7
6. Kuremägi ja Kontsu järw	8
7. Kalewipoja surm	8
8. Kalewipoja haud	10
9. Kuusalu kiriku ehitamine	12
10. Poide ja Walljala kiriku ehitus	13
11. Halliste kiriku juhtumised	14
12. Martna kirik	16
13. Halljala kiriku ehitaja	17
14. Halljala kiriku ehitus	17
15. Paistu kirik	18
16. Nõo kirik	19
17. Nigula kiriku ehitamine	19
18. Pillistwere kiriku ehitus	20
19. Olewiste kiriku ehitamine	22
20. Saha kabel	22
21. Sumida kabel	24
22. Annemägi	24
23. Poola kuninga aisa kell	25
24. Wigala kiriku kell	26
25. Kuusalu kiriku kell	27

Nr.	Lehek.
26. Karksi kiriku tšeller	28
27. Jõelähtme kirikus	29
28. Sangaste linn	30
29. Ebawere mäe linn	31
30. Woore mäe linn	33
31. Rambja Woore linna hāwitamine	34
32. Wirtsu wana linna ārahāwitamine	35
33. Nelja kuninga kiwi	36
34. Sিন্নamāgi	37
35. Katalšepa māgi	37
36. Kullamāgi	38
37. Kuninga kiwi	39
38. Halljala kiriku māllestuše kiwi	40
39. Siwatikiwi	41
40. Piibe jārwo	42
41. Weinjārwo	43
42. Karijārwo	44
43. Kaunjārwo	45
44. Jārwo ja māgi	46
45. Kanawere jārwo	47
46. Põrnuse puna	49
47. Rapla filmahallikas	50
48. Rõiahallikas	51
49. Pärnu tondid	53
50. Pärnu rahaauk	54
51. Karula laenukas	55
52. Wigala maaalune tee	56
53. Rootsi kuninga warandus	58
54. Tubri linna raha	59
55. Lustiwere lossi kulla tünder	60
56. Wirtsu linna warandus	63
57. Karksi põrgu wanapagan	63
58. Māliste põrgu	65
59. Roodi oru põrgu wanapagan	67
60. Karksi Karu-Matši pärnad	67

Nr.	Lehek.
61. Baiwara põrgu	68
62. Tori põrgu	71
63. Kolm nõida	72
64. Tarwastu ahiotused	73
65. Wändra Tõnn	76
66. Raemõisa ussid	77
67. Põltsama lossi kodusäija	79
68. Hiineitsid	80
69. Pardiastajate kadumine Wigalast	82
70. Wõnnu sisid	83
71. Hiin hundid	84
72. Miks Hiidlased Pärnu rannas käiwad	85
73. Rootsi kuningas leiwa künas	86
74. Hantsmõisa herra	87
75. Tõllaga Ülemiste järwe mööda	91

Juturaamatud

mis G. Bihlala kuluga on trükitud.

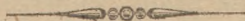
1. Jällenägemine ehl Orja elulugu. Hind 10 kop.
2. Ewa õun. Jutt rahwa elust. Hind 20 kop.
3. Inimene on oma tahtmise ori. Hind 12 kop.
4. Õnnetuselt õnnele. Gesti jutustus. H. 15 f.
5. Tallinna saladused. Eduard Wilde naljajutud. Hind 15 kop.
6. Miron. Uudisjutt rahwa elust Rumeenias. Hind 15 kop.
7. Suur-Tõll, Saaremaa wägimees. Gestiaste ennemuisine jutt, Saaremaa rahwa juust 20-ne aasta jooksul kottu korjatud. Hind 20 kop.
8. Kolm Tõulu puud. Hind 10 kop.
9. Hiline päike. Hind 20 kop.
10. Rahwa nali. 175 naljakat jutukest. H. 20 f.
11. Wari. Lugu lähemast minewikust. H. 25 f.
12. Musta nānga mees. Jutustus Gesti minewikust. Hind 20 kop.
13. Ilmlit Tõuluraamat. Hind 25 kop.
14. Wiinne Peruamaa Tula. Tõeste sündinud lugu Ameerikamaa ülesleidmise ajast. Hind 30 kop.

Laulikud.

15. Gestiaste laulil. Teine jägu. Hind 15 kop.
16. Gestiaste Taslu Laulil. Piltibega. Hind 20 kop.
17. Meremeeste Laulil. Hind 15 kop.

Waimulikud raamatud.

18. **Õndsaks tegew Ketsemane aed.** Ewangeli Luteruse usuliste igapäewane palwe-raamat. Hind 20 kop.
19. **Uisklit paluja Ketsemane aedas.** Hind 20 kop.
20. **Wailled tunnid Ketsemane aedas.** Hind 20 kop.
21. **Püha waillit palwe tund eht nädala palwe raamat,** kus sees on homiku ja õhtu palwed, iseäranis ka kõige suurte pühade jäuks. Hind 20 kop.
22. **Õnnis Surma woodi,** kus sees on: Surmu walwamise, kirstu panemise, kodunt äraisaatmise ja hauda panemise laulud. Hind 15 kop.
23. **Õnnistegija koputab sinu südame ukse ees.** Hind 20. kop.
24. **Rõõmu kuulutaja Jõulu-Ingel eht armsad laulud** Jeseuse sündimisest. Hind 10 kop.
25. **Witme lohtu päew ja Igawene aeg.** Hind 20 kop.
26. **Uus wäikene waimulik Lauluraamat,** kus sees on homiku, õhtu ja suurte pühade jäuks, nõnda kui Kristuse tulemise, sündimise laulud ja nõnda edasi kõik aasta läbi, ka surmu kirstupanemise, äraisaatmise, ristimise, abielu ja palwe laulud. 156 lauluga. Hind 20 kop.
27. **Uued Paradiisi lillekesed eht 25 uut waimulikku** laulu, Issanda kiituseks, südame äratuseks ja usu rõõmuks. Hind 10 kop.
28. **Jõulu Ingel.** Hind 10 kop.
29. **Kaste Jõulu anne.** Hind 5 kop.
30. **Uus Jõulu raamat,** kus ka Uue Aasta ja suurte pühade palwed sees on. Hind 5 kop.
31. **Igapäewane waimulik reis lepp.** Hind 35 kop.
32. **Altar Kolgata mäel.** Hind 20 kop.
33. **Siioni teekäija reis lepp.** Hind 25 kop.
34. **Nädali Palweraamat.** Hind 10 kop.

Soovitawad juturaamatud

mis G. Pihlata kuluga on trükitud.

1. Mahdi Balge kindral ehl Suudani sõda ja Kartumi linna langemine. Tõelik jutustus, wiimsest toledaist ja weristest wõitlustest, Inglis-Egiptuse sõjast, Ahwritamaa pärisrahwa wastu. Hind 15 kop.
2. Nais-sõdijad ehl Dahoome sõda. Ernst Neumann'i ajaloolik ja põnew jutustus Prantsuse sõjast, Dahoome kuninga Behantsini ja tema nais-sõjawäe wastu. Hind 15 kop.
3. Raskesti latsutud. Tõesti sündinud lugu. Hind 15 kop.
4. Rodused jutud. 75 wanaaegist juhtumist meie maalt. Hind 20 kop.
5. Murtud südamed. Max Ringi ajaloolik jutustus. Hind 20 kop.
6. Surma suus. Jutustus mäemeeeste elust. Hind 20 kop.
7. Donne tee ehl kunsti miljonäriks saada. Hind 10 kop.
8. Teised Wanapagana jutud. Hind 20 kop.
9. Balakirew, Peeter Suure kuulus naljahammas. Tema elu ja naljatused. Hind 20 kop.
10. Soomade arstimise õpetus kõigis haigustes, mis ise arstida wõimalik, ühtlasi terwise hoidmise juhatusega. Hind 30 kop.
11. Aita. Jutustus Liitwi- ja Gestrirahwa wabaduse wõitlustest 12. aastajaja lõpul. Hind 50 f.

 Hind 20 kop.

Kõidetud 10.dets.1930.

